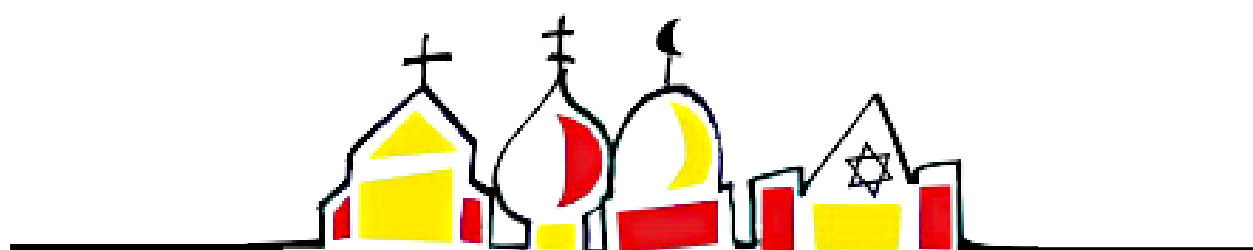


LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Czterech Kultur”



Kraina Czterech Kultur



„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów wiejskich. Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Sokółka, czerwiec 2023 r.

SPIS TREŚCI

1	CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	4
1.1	NAZWA LGD I FORMA PRAWNA	4
1.2	OPIS PROCESU TWORZENIA PARTNERSTWA	4
1.3	OPIS STRUKTURY LGD KRAINA CZTERECH KULTUR.....	5
1.4	OPIS SKŁADU ORGANU DECYZYJNEGO – RADY LGD KRAINA CZTERECH KULTUR.....	6
1.5	ZWIĘZŁA CHARAKTERYSTYKA ROZWIĄZAŃ STOSOWANYCH W PROCESIE DECYZYJNYM	7
1.6	DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD.....	8
2	CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR.....	10
2.1	OPIS OBSZARU.....	10
2.2	SPÓJNOŚĆ OBSZARU LGD KRAINA CZTERECH KULTUR	12
3	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	16
3.1	OPIS PARTYCYPACYJNYCH METOD TWORZENIA LSR I JEJ REALIZACJI	16
3.2	PLAN KOMUNIKACJI	20
4	ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR.....	22
4.1	CHARAKTERYSTYKA DEMOGRAFICZNA OBSZARU LGD	22
4.2	CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	26
4.3	OPIS RYNKU PRACY.....	29
4.4	DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO, W TYM ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO.....	30
4.5	PROBLEMY SPOŁECZNE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO	31
4.6	GRUPY I OBSZARY SZCZEGÓLNIIE ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI LSR	33
4.7	ANALIZA SWOT	39
5	SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	41
5.1	OPIS ZGODNOŚCI I KOMPLEMENTARNOŚCI LSR Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI/ STRATEGIAMI	41
5.2	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	46
6	CELE I WSKAŹNIKI	47
6.1	SPECYFIKACJA I OPIS CELÓW	47
6.2	ZAŁOŻENIA ANALIZY WSKAŹNIKOWEJ LSR LGD KRAINA CZTERECH KULTUR	64
6.3	PRZEDSTAWIENIE CELÓW Z PODZIAŁEM NA ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	64
6.4	ZGODNOŚĆ CELÓW LSR Z CELAMI PROGRAMÓW PROW I FEDP	66
7	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.....	68
8	PLAN DZIAŁANIA.....	72
9	PLAN FINANSOWY LSR	73
10	MONITORING I EWALUACJA.....	75
11	WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	76
12	SPIS TABEL I RYSUNKÓW.....	77

12.1	SPIS TABEL	77
12.2	SPIS RYSUNKÓW	78
13	ZAŁĄCZNIKI DO LSR.....	79
13.1	ZAŁĄCZNIK 1. PROCEDURA AKTUALIZACJI LSR.....	79
13.2	ZAŁĄCZNIK 2. PROCEDURY DOKONYWANIA EWALUACJI I MONITORINGU.....	80
13.3	ZAŁĄCZNIK 3. PLAN DZIAŁANIA I PLAN WYKORZYSTANIA BUDŻETU LSR	82
13.4	ZAŁĄCZNIK 4. CELE I WSKAŹNIKI	84
13.5	ZAŁĄCZNIK 5. BUDŻET LSR	95
13.6	ZAŁĄCZNIK 6. PLAN KOMUNIKACJI	96

1 CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1.1 Nazwa LGD i forma prawna

1. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Czterech Kultur”, zostało utworzone poprzez podjęcie przez Członków Założycieli stosownej uchwały w dniu 28 lutego 2022 roku, zostało zarejestrowane w dniu 21 marca 2022 roku i otrzymało numer KRS: 0000961293; REGON: 521528829; NIP 5451824852.
2. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Czterech Kultur” ma statut stowarzyszenia działającego na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach.
3. W dalszej części Lokalnej Strategii Rozwoju (dalej LSR lub Strategia) Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Czterech Kultur” zwane będzie wymiennie LGD, LGD Kraina Czterech Kultur lub Stowarzyszenie.

1.2 Opis procesu tworzenia Partnerstwa

1. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Czterech Kultur” powstało w 2022 roku z inicjatywy aktywnych mieszkańców 10 gmin, którzy chcieli wspólnie pracować nad rozwojem swojej najbliższej okolicy. Mieszkańcy gmin razem z członkami organizacji pozarządowych i przedstawicielami administracji stwierdzili, że dobrym pomysłem byłoby założenie Lokalnej Grupy Działania. Stowarzyszenie to skupiałoby najbardziej aktywnych mieszkańców gmin i przyczyniałoby się do rozwoju tych terenów. Dlatego 28.02.2022r. przyjęto statut Stowarzyszenia oraz powołano Komitet Założycielski, który został upoważniony do zarejestrowania LGD „Kraina Czterech Kultur” w Sądzie Rejonowym w Białymstoku (XII Wydział Gospodarczy KRS) oraz zwołania pierwszego Walnego Zebrania Członków. Efektem tych działań było wpisanie LGD do Krajowego Rejestru Sądowego 21 marca 2022 roku.
2. Siłą Stowarzyszenia są jego członkowie i Zarząd, posiadający wieloletnie doświadczenie w działalności społecznej, a także w pozyskiwaniu i realizacji projektów, w tym społecznych i infrastrukturalnych – współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych, w tym ze środków Unii Europejskiej. Będąc młodym Stowarzyszeniem, LGD zaprosiła do współpracy podmioty i osoby mające doświadczenie w obsłudze środków pomocowych z UE oraz wykorzystaniu środków krajowych. Współpraca z nimi pozwoli Stowarzyszeniu jak najlepiej wypełnić cele, które zapisało w swoim statucie. Członkowie LGD zrealizowali wiele przedsięwzięć, w tym podobnych do tworzonej LSR, co przekłada się na znajomość przez nich potrzeb, barier i oczekiwań charakterystycznych dla terenu objętego LSR. Dotychczasowe działania LGD związane były z pozyskaniem nowych Partnerów (odbyto wiele spotkań i rozmów, a także konsultacji), promowaniem informacji o działalności Stowarzyszenia (z wykorzystaniem różnorodnych kanałów informacyjno-komunikacyjnych, uwzględniających bariery osób ze szczególnymi potrzebami) oraz wdrażaniem mechanizmu partycypacyjnej współpracy społecznej na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR.
3. Stowarzyszenie stawia przed sobą współpracę w różnych dziedzinach i z różnymi podmiotami jako cel nadrzędny i jedną z podstawowych misji. Dzięki temu mieszkańcy obszaru będą mogli poszerzyć swoje horyzonty. Jedną z dobrych praktyk, która została rozpoczęta i w przyszłości będzie kontynuowana będzie współpraca międzynarodowa.
4. Kluczem do prowadzenia dialogu społecznego była drabina partycypacji, obejmująca informowanie, konsultowanie i współdecydowanie. Pierwszy stopień to upowszechnianie informacji o działaniach LGD i zamiarze przygotowania LSR. Dlatego z odpowiednim wyprzedzeniem utworzona została strona internetowa zapraszająca do współpracy i zachęcająca do kontaktu, a także przedstawiająca cele i metody

pracy nad LSR. Drugim szczeblem drabiny partycypacji jest konsultowanie, które odbyło się jak wskazano wcześniej podczas spotkań konsultacyjnych, oraz za pośrednictwem ankiet udostępnionych online.

5. Taka metoda łączenia danych, zwana w naukach społecznych triangulacją danych, sprzyja przyjęciu różnych perspektyw poznawczych, w tym przypadku badania jakościowego w grupach quasi-focusowych z badaniem ilościowym na pozyskanych ankietach. Ankieta podzielona była na kilka kluczowych obszarów. Dzięki zastosowaniu pięciostopniowej skali Likerta, badanie pozwoliło na kompleksową ocenę stopnia zadowolenia z poszczególnych obszarów życia społeczno-gospodarczego w poszczególnych gminach, zaś pytania otwarte umożliwiły swobodną wypowiedź, uzupełniającą pytania ankietowe. Umożliwienie wpływu na treść LSR zarówno poprzez spotkania stacjonarne oraz ankietę online, zagwarantowały partycypacyjny sposób tworzenia strategii, ponieważ uwzględniły także bariery i ograniczenia osób ze szczególnymi potrzebami, a także osób wykluczonych cyfrowo.
6. Zebrany w ten sposób materiał został poddany krytycznej analizie i stanowił podstawę dla trzeciego szczebla drabiny partycypacyjnej, tj. współdecydowania. Zamiarem twórców LSR jest bowiem podejście a posteriori, uwzględniające oprócz własnych zamiarów i intuicji – ujawnione oczekiwania jak najszerszego spektrum mieszkańców. Z tego też powodu pierwotna wersja Strategii została umieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia i poddana konsultacjom.
7. O trwającym procesie konsultacji informowano poprzez kanały internetowe oraz przesłano elektroniczne zaproszenia do udziału w konsultacjach do jednostek samorządu terytorialnego z terenu LSR. Wykorzystano różnorodne kanały komunikacyjne – pozwalające na przedstawienie opinii/uwag – w formie elektronicznej (e-mail oraz aktywny formularz konsultacyjny) oraz stacjonarnie, podczas spotkań organizowanych przez członków i zarząd Stowarzyszenia LGD z przedstawicielami różnych grup interesów działających na terenie LSR. Zebrane w procesie konsultacji uwagi zostały uwzględnione w ostatecznej wersji dokumentu.

1.3 Opis struktury LGD Kraina Czterech Kultur

1. LGD Kraina Czterech Kultur jest partnerstwem, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. LGD jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.
2. Jednym z zadań LGD jest wspierać istniejące instytucje i uzupełniać te obszary, które dają szanse na wykorzystanie zasobów i rozwój obszaru LGD.
3. Członkostwo w Lokalnej Grupie Działania dzieli się na zwyczajne i wspierające. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie LGD przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Reprezentatywność sektorów LGD Kraina Czterech Kultur

sektorów w organie decyzyjnym	Udział procentowy
Sektor społeczny	42,86
Sektor publiczny	28,57
Sektor gospodarczy	28,57
RAZEM	100,00
sektory w składzie członkowskim LGD	Udział procentowy
Sektor społeczny	46,15
Sektor publiczny	34,62
Sektor gospodarczy	19,23
RAZEM	100,00

Źródło: opracowanie własne, stan na 06.06.2023r.

4. W skład LGD wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i w żadną pojedynczą grupę interesu nie kontroluje proces podejmowania decyzji. W tym zakresie działalność LGD wypełniają zapisy ROZPORZĄDZENIA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 roku ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

1.4 Opis składu organu decyzyjnego – RADY LGD Kraina Czterech Kultur

- Zgodnie ze Statutem LGD w skład Rady wchodzi od 6 do 15 osób wybieranych przez Walne Zebranie spośród swoich członków.
- Szczegółowe zasady składu i pracy Rady określa Regulamin Pracy Rady uchwalony przez Walne Zebranie Członków.
- Skład organu decyzyjnego gwarantuje, że żadna grupa interesu nie kontroluje procesu w podejmowania decyzji. W składzie Rady znajdują się przedstawiciele m.in. przedsiębiorców, ochotniczej straży pożarnej, kobiet, osób młodych i seniorów.
- Ponadto, Regulamin Pracy Rady LGD zawiera uregulowania zapewniające dokonywanie wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu:
 - sektor społeczny i gospodarczy może być reprezentowany przez osoby będące jednocześnie pracownikami instytucji publicznych (członków LGD) do wysokości 30% całego składu Rady LGD,
 - Członkowie Rady działają samodzielnie, nie jest możliwe upoważnienie osób trzecich do pełnienia funkcji członka Rady LGD,
 - Rada LGD prowadzi rejestr interesów członków Organu decyzyjnego, wpisów do rejestru dokonuje się przed każdym posiedzeniem Rady, związanym z wyborem operacji.
- Zapisy rejestru interesów są każdorazowo analizowane pod kątem:

- 5.1. wykluczenia możliwości dominacji jakiegokolwiek grupy interesu,
 - 5.2. uniknięcia konfliktu interesów,
 - 5.3. weryfikowania prawidłowości bezstronnej oceny pod kątem wyłączenia się z oceny członków Rady powiązanych z Wnioskodawcą / projektem.
6. LGD podjęła działania zapewniające wysoki poziom wiedzy i kompetencji członków Organu decyzyjnego, a także sprawny i rzetelny wybór operacji. Są to m.in.:
- 6.1. szkolenia członków Organu decyzyjnego,
 - 6.2. system weryfikacji wiedzy członków Organu decyzyjnego – dotyczący zarówno LSR, jak również ocenianych wniosków,
 - 6.3. transparentne procedury wyboru i rozwiązywania konfliktów podczas oceny wniosków,
 - 6.4. działania dyscyplinujące wobec członków Organu decyzyjnego.

1.5 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

1. Władzami Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Kraina Czterech Kultur są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada, wybierana przez Walne Zebranie Członków. Członek Rady nie może być członkiem Zarządu, Komisji Rewizyjnej ani pracownikiem Biura LGD.
2. Zarząd Stowarzyszenia reprezentują: przedstawiciele sektora społecznego, osoba poniżej 25 roku życia oraz osoba powyżej 60 roku życia.
3. Obsługę biurową i merytoryczną organów Stowarzyszenia będzie zapewniać Biuro Stowarzyszenia.
4. Kadencja Rady trwa 5 lata licząc od dnia wyboru i opiera się na pracy społecznej jej członków.
5. Rada Lokalnej Grupy Działania realizuje zadania wynikające z postanowień jej Statutu oraz uchwał Walnego Zebrania Członków.
6. Zgodnie ze Statutem Lokalnej Grupy Działania Kraina Czterech Kultur, Rada jest organem Stowarzyszenia, do którego wyłącznej kompetencji należy: wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej Lokalnej Strategii Rozwoju, ustalenie kwoty wsparcia operacji wybranej do realizacji w ramach opracowanej Lokalnej Strategii Rozwoju oraz opiniowanie, monitorowanie i proponowanie zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju.
7. Rada Lokalnej Grupy Działania podejmuje uchwały zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy jego członków. W głosowaniu, które jest jawne, biorą udział wyłącznie członkowie Rady Stowarzyszenia. W przypadku równej ilości głosów decyduje głos Przewodniczącego.
8. Podczas głosowania nad wyborem projektu, w stosunku, do którego zachodzą okoliczności budzące wątpliwości co do bezstronności Członka Rady LGD, Członek Rady zobowiązany jest do wyłączenia się z głosowania. W tym celu przed głosowaniem nad wyborem projektu każdy z Członków Rady podpisuje deklarację bezstronności i poufności pod groźbą kary za składanie fałszywych deklaracji.
9. Jeżeli zachodzą okoliczności budzące wątpliwości co do bezstronności Członka Rady, w szczególności występują okoliczności sprzeczne z deklaracją bezstronności i poufności, jest on wyłączany z głosowania przez Przewodniczącego Rady, fakt ten odnotowuje się w protokole.
10. Warto podkreślić, że relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR będą oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, co najmniej w odniesieniu do:
 - 10.1. częstego korzystania z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji,

- 10.2. powoływania przez Zarząd zespołów roboczych,
- 10.3. stosowania przyjaznych dla odbiorcy form komunikacji, opisanych w Zał. 6. Plan komunikacji,
- 10.4. formułowania zachęt do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR.

1.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

1. Dokumentami wewnętrznymi regulującymi zasady działania LGD „Kraina Czwerech Kultur” są m.in.:
 - 1.1. Statut,
 - 1.2. Regulamin Walnego Zebrania Członków,
 - 1.3. Regulamin Rady,
 - 1.4. Regulamin Komisji Rewizyjnej,
 - 1.5. Regulamin Zarządu

Tabela 2. Dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Kraina Czwerech Kultur

Dokument	Opis
Statut Stowarzyszenia LGD Kraina Czwerech Kultur	Określa formę prawną, strukturę partnerstwa oraz reguluje proces powoływania organów i zasady działania. Określa kompetencje i zasady reprezentacji Rady LGD. Wskazuje organy Stowarzyszenia, w tym Walne Zebranie Członków LGD jako organ kompetentny w zakresie uchwalania LSR i jej aktualizacji. Statut zawiera też zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz jej organach.
Regulamin Walnego Zebrania Członków	Określa zakres zadań, tryb podejmowania uchwał, głosowania, wnoszenia wniosków przez Walne Zebranie Członków.
Regulamin Rady	Określa zasady pracy Rady, która odpowiada za wybór operacji. Regulamin zawiera m.in. zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, zasady powoływania i odwoływania członków Rady, zasady sporządzania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach i protokołowania posiedzeń Rady oraz wynagradzania członków Rady.
Regulamin Komisji Rewizyjnej	Zawiera zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji oraz zasady protokołowania jej posiedzeń.
Regulamin Zarządu	Określa zasady pracy Zarządu. Regulamin zawiera m.in. zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Zarządu, zasady sporządzania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach i protokołowania posiedzeń Zarządu.

2. Za uchwalanie i aktualizację ww. dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD, odpowiadają organy Stowarzyszenia, zgodnie z obowiązującym Statutem.
 - 2.1. Podczas aktualizacji Regulaminu Rady przewiduje się proces konsultacji minimum wśród członków Stowarzyszenia, tak aby uwzględnić na pełnym poziomie głos wszystkich stron lokalnej społeczności, z jednoczesnym zapewnieniem, iż ani władza publiczna, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

2 CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

2.1 Opis obszaru

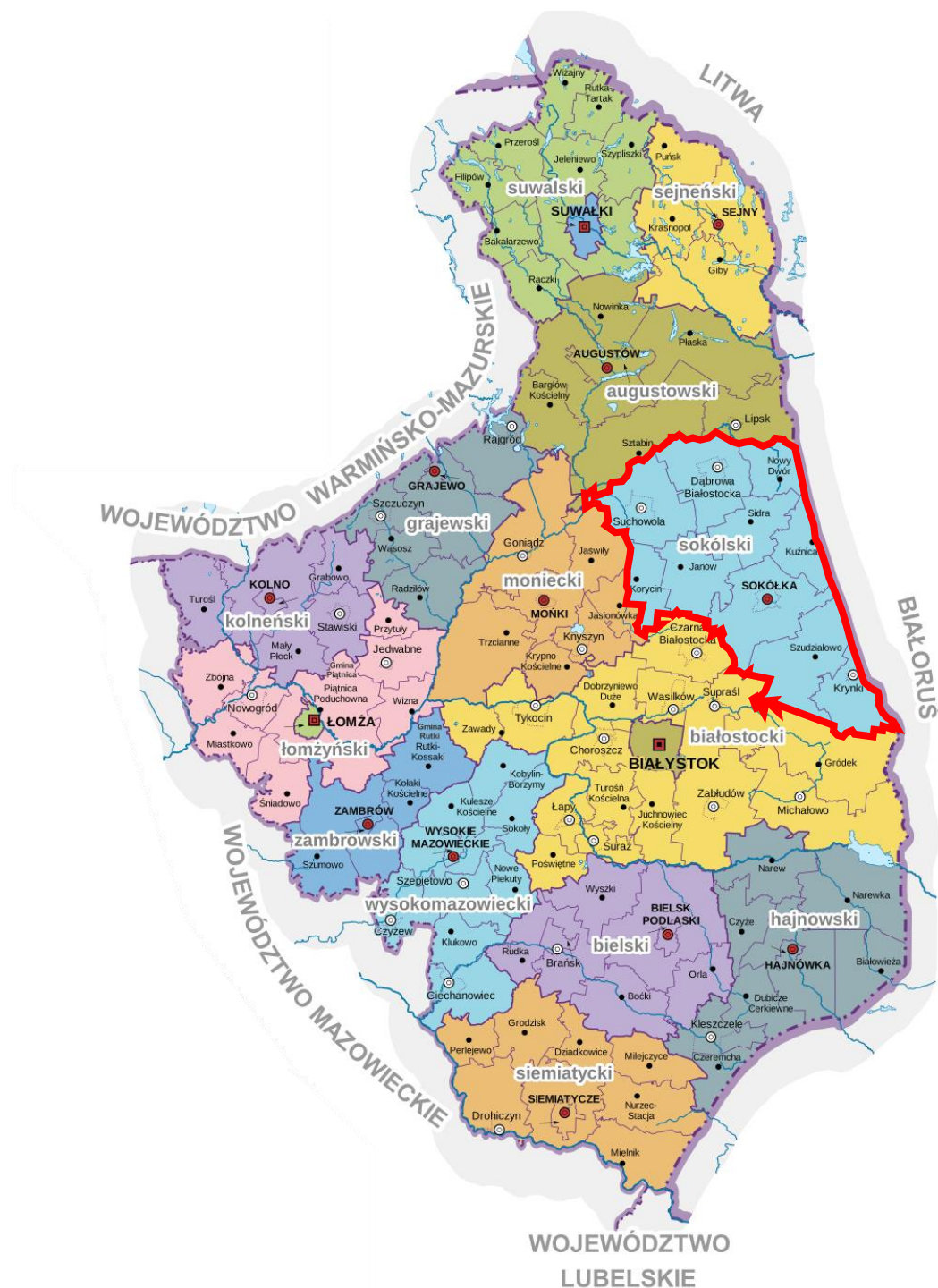
1. Stowarzyszenie zostało powołane na obszarze dziesięciu gmin województwa podlaskiego: Dąbrowa Białostocka, Janów, Korycin, Krynki, Kuźnica, Nowy Dwór, Sidra, Sokółka, Suchowola, Szudziałowo.
2. Wszystkie gminy należy do powiatu sokólskiego. Obszar Lokalnej Grupy Działania stanowi 2 055 km². Pod względem powierzchni największymi gminami są Sokółka i Szudziałowo, najmniejszą gminą jest Korycin.
3. Liczba mieszkańców obszaru LGD na dzień 31.12.2020 r. wyniosła 63 744 osoby, zaś na dzień 31.12.2021 r. wynosiła 62 775 osób, w tym na terenach wiejskich mieszkało 35 799 osób (57,03%).
4. Obszar LGD jest spójny terytorialnie, łączy go tradycje historyczne, kulturowe i przyrodnicze oraz pomysł na rozwój i chęć współpracy. Obszar objęty LSR obejmuje także jednorodne, spójne lokalne społeczeństwo, z lokalną tożsamością, poczuciem przynależności oraz wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami.
5. Teren funkcjonowania LGD znajduje się w jednym obrysie, obejmuje obszar całych gmin.
6. LSR LGD Kraina Czterech Kultur będzie miała charakter wielofunduszowy. Finansowanie będzie pochodziło z PROW 2021-2027 (Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) oraz z FEoP 2021-2027 (Europejskiego Funduszu Społecznego Plus i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). Na terenie całej LGD (na obszarze wszystkich gmin) będzie możliwa realizacja operacji w ramach każdego z tych funduszy.

Tabela 3. Gminy tworzące obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju

Lp.	Nazwa gminy	Typ gminy (MW – miejsko wiejska, W – wiejska)	Miejscowości	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (osób na 1 km ²)	Procent zajmowanej powierzchni LGD
1.	Dąbrowa Białostocka	MW	49	264	10 398	39	12,85
2.	Janów	W	47	208	3 822	18	10,12
3.	Korycin	W	32	117	3 054	26	5,69
4.	Krynki	MW	26	166	2 805	16	8,08
5.	Kuźnica	W	31	133	3 726	28	6,47
6.	Nowy Dwór	W	22	121	2 258	18	5,89
7.	Sidra	W	46	174	3 104	17	8,47
8.	Sokółka	MW	79	314	24 353	77	15,28
9.	Suchowola	MW	50	256	6 464	25	12,46
10.	Szudziałowo	W	40	302	2 791	9	14,70
Razem obszar LGD			422	2 055	62 775	27	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

Rysunek 1. Obszar Lokalnej Grupy Działania na tle województwa podlaskiego



Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://pl.wikipedia.org/>

2.2 Spójność obszaru LGD Kraina Czterech Kultur

Uwarunkowania geograficzne i przyrodnicze

1. Spójny przestrzennie i zwarty teren 10 sąsiadujących ze sobą gmin tworzących obszar LGD, obejmuje wschodni fragment województwa podlaskiego o łącznej powierzchni 2 055 km² (co stanowi 10,18% powierzchni województwa oraz 0,66% powierzchni Polski).
2. Na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur znajdują się 3 mezoregiony wg podziału J. Kondrackiego:
 - 2.1. Wzgórza Sokólskie
 - 2.2. Wysoczyzna Białostocka
 - 2.3. Kotlina Biebrzańska
3. Obszar LGD cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, ściśle związanymi z uwarunkowaniami geograficznymi. Większość analizowanego terenu wyróżnia się stosunkowo małym przekształceniem środowiska naturalnego.
4. Północną granicą obszaru LGD jest rzeka Biebrza, zachodnią – rzeka Brzozówka (lewostronny dopływ Biebrzy) oraz Puszcza Knyszyńska, która stanowi również południową granicę obszaru LGD. Wschodnia granica analizowanego obszaru to granica Państwa z Białorusią.
5. Obszar powiatu sokólskiego, w którego granice wpisuje się LGD, to wyjątkowo ciekawy i urozmaicony teren. Pełen wzniesień, garbów, wzgórz i licznych głazów narzutowych. Teren z licznymi cennymi i chronionymi obszarami przyrodniczymi, z których warto wymienić na północy obszaru – Biebrzański Park Narodowy, a na południu – Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej.
 - 5.1. Biebrzański Park Narodowy został utworzony na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 września 1993 roku. Park ten jest największym parkiem narodowym i jednym z większych w Europie. Obejmuje powierzchnię 59 223 ha. Park jako niezwykle cenny obszar wodno-błotny w 1995r. został wpisany na listę Konwencji Ramsar o obszarach wodno-błotnych. W 2004r. dolinę Biebrzy włączono do sieci Natura 2000. Obecnie jest to:
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Ostoja Biebrzańska (PLB 200006)
 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Dolina Biebrzy (PLH 200008).
 - 5.2. Rozciągające się po obu stronach rzeki Biebrzy bagna i torfowiska są ostoją wielu gatunków roślin oraz zwierząt, zaś sam Park jest największym tego typu pierwotnym obszarem w Europie Środkowej.
6. Obszary cenne przyrodniczo (parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) stanowią łącznie 51 098,51 ha (24,87% powierzchni LGD).
7. Obszary Natura 2000 obejmują ok. 54,4 tys. ha, co stanowi ok. 26,5% powierzchni LGD.

Uwarunkowania historyczne i kulturowe

11. Obszar działania LGD Kraina Czterech Kultur ma bogatą historię i dziedzictwo kulturowe. To tereny, które historycznie zamieszkiwane były przez Jaćwingów.
12. Pod koniec X wieku powstaje Grodno i powiązane z nim grody na terenie Sokólszczyzny. W połowie XIV wieku, tereny w dorzeczu Biebrzy, Supraśli i Niemna zostają zajęte, a część ziemi sokólskiej staje się częścią Księstwa Litewskiego. W 1569 roku Unia Lubelska spowodowała, że granica Korony Polskiej i Księstwa powróciła na rzekę Brzozówkę i ten stan się utrzymał do końca istnienia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W kolejnych wiekach, na terenach kiedyś zajmowanych przez pokonane plemiona Jaćwingów, zaczęli pojawiać się nowi osadnicy m.in. Mazowszanie, Tatarzy czy Żydzi, co stworzyło mieszaninę różnych grup etnicznych.
13. W XVIII w. Sokólszczyzna znalazła się w zaborze pruskim, a kilka wsi położonych na południe od Krynek i same Krynki zostały włączone do zaboru rosyjskiego. Po I Wojnie Światowej, obszar powiatu znalazł się po stronie polskiej. W trakcie II Wojny Światowej, na mocy paktu Ribbentrop – Mołotow, powiat znalazł się pod okupacją rosyjską. W późniejszym okresie – w 1941 roku naziści stworzyli getto w Sokółce, zamykając w nim ludność żydowską z miasta i okolic. Getto zostało zlikwidowane w 1943. Do 1944 na skraju miasta Sokółka znajdował się obóz pracy. 24 lipca 1944 roku Sokółka i powiat zostały wyzwolone przez wojska białoruskie.
14. Posiadająca ponad 400-letnią tradycję, Sokółka leży na styku kultur Wschodu i Zachodu. Usytuowanie na obszarze przygranicznym i historyczne losy sprawiły, że przez wieki krzyżowały się tutaj wpływy różnych narodowości: Polaków, Białorusinów, Żydów, Tatarów, Rosjan, Litwinów, Niemców. Sokółka i jej okolice to prawdziwa mozaika kulturowo-etniczna.
 - 14.1. Jako ciekawostkę można przytoczyć, że w 1775 kartograf i astrolog królewski Szymon Antoni Sobiekrajski określił miejsce, gdzie krzyżują się linie łączące najdalsze punkty Europy. Zgodnie z obliczeniami środek Europy znajduje się w miejscowości Suchowola (gm. Suchowola). Ustawiono tam pamiątkowy obelisk z tablicą.
15. Mimo burzliwej historii, przez kolejne wieki i lata, lokalną ludność wiązała wspólna historia, kultywowano własne tradycje, a w zgodzie żyły obok siebie różne kultury i religie – katolicy, unicy, kalwiniści, wyznawcy prawosławia, islamu i judaizmu.
16. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę poszczególnych gmin.
 - 16.1. Sokółka

Gmina Sokółka położona jest w północnej części Niziny Podlaskiej, u źródeł rzeki Sokołdy. Od strony wschodniej graniczy z Białorusią, zaś od strony zachodniej otoczona jest Puszcza Knyszyńską. To gmina rolnicza, ale położona na ważnych szlakach komunikacyjnych. Przez gminę i miasto Sokółka przebiega międzynarodowa trasa drogowa i kolejowa Warszawa - Grodno i dalej w kierunkach na Wilno, Rygę, Sankt - Petersburg, Mińsk, Moskwę i cały Wschód.
 - 16.2. Dąbrowa Białostocka

Gmina położona jest w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, a jej lokalizacja sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji. W Kamiennej Starej można zobaczyć najstarszą budowlę sakralną na Podlasiu - drewniany kościół pw. św. Anny pochodzący z XVI wieku. Obok kościoła znajduje się grób największego bohatera ziemi dąbrowskiej - generała Sulika. Kamienna Stara to rodzinna miejscowość legendarnego dowódcy spod Monte Cassino.

16.3. Janów

Gmina Janów jest obszarem typowo rolniczym, położonym na malowniczych pagórkach obrzeża Puszczy Knyszyńskiej. Janów wraz z okolicznymi wsiami: Wasilówką, Marchelówką, Nowokolnem oraz Trofimówką tworzą ośrodek kultury ludowej, stosujący unikalną w skali europejskiej metodę tkania podlaskich dywanów dwuosnowowych. Są one wykonywane z dwóch warstw kolorowej wełny, a proces ich powstawania można prześledzić w Izbie Tkactwa Dwuosnowowego w Janowie.

16.4. Korycin

Urokliwy teren gminy położony jest między Puszcą Knyszyńską a Biebrzańskim Parkiem Narodowym. To obszary typowo rolnicze. Okolice Korycina znane są jako zagłębienie truskawkowe. Co roku odbywają się tu Ogólnopolskie Dni Truskawki.

16.5. Krynki

Dużą powierzchnię gminy stanowią lasy, będące jednocześnie wschodnią częścią Puszczy Knyszyńskiej. Znanym bogactwem naturalnym Krynek jest wysokiej jakości woda o cechach wody mineralnej – słynna „Krynka”. Wśród znanych atrakcji turystycznych można wymienić meczet w Kruszynianach położony na Szlaku Tatarskim.

16.6. Kuźnica

To Gmina znana przede wszystkim ze swego położenia w bezpośrednim sąsiedztwie Białorusią i posiadaniem dwóch istotnych przejść granicznych: kolejowego i drogowego. Również historycznie przebiegał tędy szlak Wielkiego Gościńca Litewskiego, który przez kilka wieków był jednym z najważniejszych traktów handlowych Rzeczypospolitej.

16.7. Nowy Dwór

Na terenie gminy bierze swój początek rzeka Biebrza - 1,5 km na południe od Nowego Dworu, w rejonie kolonii Talki. Gmina leży w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Gmina ma charakter typowo rolniczy, ale dzięki przepięknym terenom wypoczynkowym, gmina posiada dogodne warunki do rozwoju turystyki i agroturystyki.

16.8. Sidra

Rzeźba terenu gminy charakteryzuje się polodowcowymi wzniesieniami, naturalnym biegiem rzeki Sidry (dopływu Biebrzy). Specyficzny mikroklimat i cenne zasoby przyrodnicze sprzyjają rozwojowi turystyki.

16.9. Suchowola

Teren gminy jest obszarem rolniczym o urozmaiconym krajobrazie. Suchowola i okolice to rodzinne tereny błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki. W Okopach, niedaleko Suchowoli znajduje się jego dom rodzinny. Miasto Suchowola znane jest jako jeden z geograficznych środków Europy.

16.10. Szudziałowo

Blisko połowę terenu gminy stanowią duże kompleksy leśne, stanowiące część Puszczy Knyszyńskiej. Atrakcyjne położenie w połączeniu ze spotykanymi tu malowniczymi krajobrazami sprzyja rozwojowi turystyki i agroturystyki.

3 PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

3.1 Opis partycypacyjnych metod tworzenia LSR i jej realizacji

1. Kluczową cechą Lokalnej Strategii Rozwoju jest jej partycypacyjny charakter, w myśl założeń rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS). Ma on być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego.
2. Istotną korzyść dla całego społeczeństwa daje właśnie zaangażowanie mieszkańców oraz wykształcenie nawyku współpracy głównych grup interesariuszy: mieszkańców (indywidualnie bądź poprzez organizacje społeczne), samorządów i lokalnego biznesu.
3. Dotychczas zebrane doświadczenia, wskazują na dualne podejście lokalnej społeczności do współtworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Z jednej strony, sprawdziły się i zostały wykorzystane nowoczesne metody komunikacji partycypacyjnej, w tym komunikatory typu MS Teams, ZOOM, Skype, SMS-y i maile oraz bardziej tradycyjne typu poczta. Z drugiej strony, spotkania konsultacyjne w większości miejsc charakteryzowały się sporą frekwencją, ale nie we wszystkich. Ważnym elementem tworzenia LSR były spotkania aktywnie uczestniczących członków Stowarzyszenia w ramach walnych zebrań oraz grup roboczych. To doświadczenie daje Stowarzyszeniu sygnały, jakie metody komunikacji stosować w przyszłości, co poprawić, co rozwinąć i na co położyć nacisk. Bezspornie, istnieje także potrzeba mocnego zaangażowania podmiotów z sektora instytucjonalnego, w tym przede wszystkim organizacji pozarządowych, przedsiębiorców czy lokalnych samorządów.
4. W ramach prac nad koncepcją nowej Lokalnej Strategii Rozwoju, która będzie realizowana na terenie LGD Kraina Czterech Kultur, zastosowano szereg działań aktywizujących i zachęcających do dyskusji przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańców gmin. Umożliwiono mieszkańcom wpływ na kształt rodzącej się Lokalnej Strategii Rozwoju na kilka sposobów, w tym przede wszystkim: uruchomiono stronę internetową, na której na bieżąco zamieszczano harmonogramy spotkań i zaproszenia na nie w atrakcyjnej formie graficznej; organizowano spotkania konsultacyjne w każdej z gmin przynajmniej dwukrotnie; prowadzono dyżury w siedzibie Stowarzyszenia; przesyłano korespondencję do Gmin z prośbą o jej umieszczenie na swoich stronach; korzystano z plakatów; prowadzono szereg rozmów telefonicznych i korespondencję mailową.
 - 4.1. We wrześniu 2022 roku przeprowadzono dwie tury spotkań z przedstawicielami wszystkich interesariuszy, na których przeprowadzono dyskusję i przyjmowano uwagi oraz propozycje w ramach diagnozy obszaru LGD.
 - 4.2. I tura spotkań odbyła się w okresie 5-16 września, a druga w okresie 19-30 września w każdej z 10 gmin, tworzących obszar objęty LSR. Ostatnie spotkanie prezentujące projekt LSR odbyło się 2 czerwca 2023 r. w Sokółce.

Tabela 4. *Miejsca i terminy I i II tury spotkań z interesariuszami*

Lp.	Nazwa gminy	Miejsce spotkania (adres)	Termin spotkania
1.	Sokółka	sala konferencyjna w Starostwie Powiatowym w Sokółce, przy ul. Marsz. J. Piłsudskiego 8,	5 września 2022 r.
2.	Dąbrowa Białostocka	sala konferencyjna w Miejsko- Gminnym Ośrodku Kultury w Dąbrowie Białostockiej, przy ul. 1000 – lecia PP 4,	6 września 2022 r.

3.	Krynki	sala konferencyjna w Urzędzie Miejskim w Krynkach, przy ul. Garbarskiej 16,	7 września 2022 r.
4.	Suchowola	Powiatowy Zakład Aktywności Zawodowej w Suchowoli, przy ul. Augustowskiej 2,	8 września 2022 r.
5.	Janów	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Janowie, przy ul. Białostockiej 22,	9 września 2022 r.
6.	Korycin	sala konferencyjna w Urzędzie Gminy w Korycinie, ul. Knyszyńska 2a,	12 września 2022 r.
7.	Kuźnica	Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Kuźnicy, ul. 1000 – lecia PP 1,	13 września 2022 r.
8.	Nowy Dwór	sala konferencyjnej w Nowodworskim Ośrodku Kultury w Nowym Dworze, ul. Plac Rynkowy 21,	14 września 2022 r.
9.	Sidra	sala konferencyjna w Urzędzie Gminy w Sidrze, ul. Rynek 5	15 września 2022 r.
10.	Szudziałowo	sala konferencyjna w Urzędzie Gminy w Szudziałowie, ul. Bankowa 1,	16 września 2022 r.
11.	Sokółka	sala konferencyjna w Starostwie Powiatowym w Sokółce, przy ul. Marsz. J. Piłsudskiego 8,	19 września 2022 r.
12.	Dąbrowa Białostocka	GOKiR, ul. 1000-lecia PP 4	20 września 2022
13.	Krynki	Urząd Miejski, ul. Garbarska 16	21 września 2022
14.	Suchowola	Siedziba Powiatowy Zakład Aktywności Zawodowej w Suchowoli, ul. Augustowska 2, 16-150 Suchowola	22 września 2022
15.	Janów	Siedziba Zespół Szkół Kształcenia Rolniczego w Janowie, ul. Białostocka 22, 16-130 Janów	23 września 2022
16.	Korycin	Siedziba Gminy Korycin, Knyszyńska 2a, 16-140 Korycin	26 września 2022
17.	Kuźnica	Siedziba Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Kuźnicy, pl. 1000-lecia Państwa Polskiego 1, 16-123 Kuźnica	27 września 2022
18.	Nowy Dwór	Siedziba Nowodworskiego Ośrodka Kultury w Nowym Dworze, Plac Rynkowy 21, 16-205 Nowy Dwór	28 września 2022
19.	Sidra	Siedziba Gminy Sidra, ul. Rynek 5, 16-124 Sidra	29 września 2022
20.	Szudziałowo	Siedziba Gminy Szudziałowo, ul. Bankowa 1, 16 – 113 Szudziałowo	30 września 2022
21.	Sokółka	Siedziba LGD "Kraina Czterech Kultur" ul. Lelewela 1C, 16-100 Sokółka	2 czerwca 2023

- 4.3. Łącznie od 5 do 30 września 2022 roku Stowarzyszenie LGD „Kraina Czterech Kultur” przeprowadziło 20 spotkań w ramach konsultacji społecznych przy opracowaniu lokalnej strategii rozwoju. Odbyły się one w dziesięciu gminach powiatu sokólskiego. Skierowane były one do przedstawicieli samorządów, organizacji pozarządowych, mieszkańców, przedsiębiorców, rolników oraz wszystkich tych, którzy żyją i pracują na terenie objętym LSR.
- 4.4. Przeprowadzono także badania ankietowe wśród interesariuszy gmin wchodzących w skład LGD, a zebrany materiał został opracowany w postaci zestawienia głównych problemów oraz wstępnych celów planowanej strategii.
- 4.5. W trakcie prac na LSR na bieżąco zbierano uwagi i prowadzono konsultacje za pośrednictwem strony internetowej LGD.
- 4.6. Dla członków Stowarzyszenia, przeprowadzono Panel obywatelski, podczas którego przedyskutowano zasady wyboru operacji i kryteriów w kontekście ich zgodności z osiągnięciem przez LGD celów strategicznych LSR.
- 4.7. Równoległe do prowadzonego procesu partycypacji, członkowie Zespołu roboczego budującego LSR systematycznie analizowali informacje na temat głównych potrzeb i wyzwań dla obszaru LSR, które pochodziły z ogólnie dostępnych źródeł, tzw. biały wywiad – media, media społecznościowe, dane publiczne, dane pochodzące z obserwacji, profesjonalne opracowania, bazy danych, itp.
5. W proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju były zaangażowane wszystkie zdiagnozowane na obszarze LSR grupy interesu. W spotkaniach, rozmowach, debatach i analizach prowadzonych na etapie tworzenia LSR uczestniczyli m.in.: przedstawiciele zarejestrowanych Kół Gospodyń Wiejskich, sołtysi, przedstawiciele organizacji pozarządowych.
6. Podczas prowadzonych konsultacji oraz spotkań m.in. skupiono się na analizie potrzeb rozwojowych oraz potencjału obszaru LGD Kraina Czterech Kultur, a także celów LSR. Prowadzono szereg dyskusji nad stanem obszaru LGD oraz głównymi kierunkami rozwoju, mających na celu zdefiniowanie potrzeb i problemów w ramach partycypacyjnej diagnozy.
7. Odbyło się także szereg spotkań Zespołu roboczego budującego LSR.

8. Kolejnym etapem były spotkania konsultacyjne dotyczące projektu Lokalnej Strategii Rozwoju, jej zakresu, proponowanych celów ogólnych i szczegółowych, a także przedstawienia analizy SWOT dla obszaru LGD. Przyjmowano uwagi i propozycje do przedstawionego materiału oraz przeprowadzono ich analizę oraz ewentualnie korygowano zapisy projektu LSR.
9. Istotnym elementem procesu tworzenia LSR była otwarta debata z przedstawicielami interesariuszy, w tym 3 sektorów nad stanem obszaru LGD i głównymi kierunkami rozwoju. Wnioski z debaty pozwoliły na zdefiniowanie rekomendacji do diagnozy w zakresie głównych obszarów problemowych.
10. Także w późniejszym okresie, LGD planuje podtrzymanie stałej komunikacji dwustronnej z interesariuszami. M.in. w ramach oceny Planu komunikacji oraz ewaluacji działań LGD, planowane są warsztaty, spotkania, badania społeczne, a także prowadzenie przez LGD komunikacji za pośrednictwem strony internetowej.
11. W biurze LGD mieszkańcy na bieżąco będą mogli zasięgać potrzebnych im informacji oraz składać swoje propozycje. Stowarzyszenie będzie również aktywnie uczestniczyć w pracach lokalnych społeczności m.in. poprzez spotkania z radnymi na sesjach, imprezach i festynach.
12. Na etapie konsultacji i tworzenia LSR przestrzegano zasad horyzontalnych, o których mowa w artykule 9 Rozporządzenia 2021/1060. W szczególności podczas konsultacji zwracano uwagę, aby nie występowały żadne przejawy dyskryminacji (w tym ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną). Dostęp do procesu konsultacji (zarówno na etapie spotkań konsultacyjnych oraz konsultacji draftu LSR) był otwarty dla wszystkich zainteresowanych osób/podmiotów/grup i organizacji. Podczas konsultacji stosowano różnorodne kanały informujące o prowadzonych działaniach, co również przejawiało się w konieczności zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (w tym szerzej dla osób ze szczególnymi potrzebami).
13. Także na etapie wdrażania LSR, LGD będzie prowadził stałe działania związane z przestrzeganiem zasad horyzontalnych, o których mowa w artykule 9 Rozporządzenia 2021/1060 – czynnik ten będzie m.in. weryfikowany na etapie kryteriów wyboru. W niektórych z konkursach możliwe będzie premiowanie projektów pozytywnie oddziałujących na zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (np. zatrudnianie przy realizacji projektów osób z niepełnosprawnościami, partnerstwa z podmiotami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami, obejmowanie projektami osób z niepełnosprawnościami, itd.). Na etapie wyboru projektów, LGD będzie również weryfikował zgodność działań z celami zrównoważonego rozwoju oraz zasadą "Do No Significant Harm" (DNSH).

3.2 Plan Komunikacji

1. Ponieważ partnerskie relacje w LGD są fundamentalną i niezaprzeczalną cechą podejścia LSR, to LGD zakłada efektywną współpracę między wszystkimi Partnerami.
2. W związku z powyższym, relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są i będą oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Będą one przejawiać się w zasadach funkcjonowania LGD, które przewidują m. in.:
 - 2.1. różnorodne formy komunikacji (nie tylko formalne),
 - 2.2. kolegialny sposób podejmowania decyzji (wypracowanie oraz częste korzystanie z formuły pośredniej, np. praca w zespołach),
 - 2.3. stosowanie zasady, iż walne zebranie członków jest zwoływane wnioskiem 20% liczby członków LGD,
 - 2.4. ograniczenie zakresu czynności, co do których Zarząd LGD podejmuje decyzje bez konsultacji/uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD,
 - 2.5. otwartość na inicjatywy członków LGD – możliwość zgłaszania propozycji/inicjatyw przez członków LGD dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR oraz stwarzanie zachęt do ich zgłaszania,
 - 2.6. zasada informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku.
3. Biorąc pod uwagę m.in. powyższe zasady, LGD opracowała szczegółowy Plan komunikacji, który stanowi załącznik do LSR.
4. Ma on zapewnić sprawne i skuteczne wdrożenie LSR.
5. Opisuje on zróżnicowane środki i działania, których głównym celem będzie skuteczne informowanie mieszkańców o działalności LGD i realizacji LSR.
6. Dzięki wykorzystaniu zróżnicowanych narzędzi przekazu, dostosowanych do potrzeb poszczególnych grup docelowych poprawi się współpraca między LGD, mieszkańcami oraz podmiotami z obszaru LGD.
7. Plan komunikacji zawiera:
 - 7.1. opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu,
 - 7.2. opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz ich efektów,
 - 7.3. analizę efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu,
 - 7.4. budżet przewidziany na działania komunikacyjne.
8. W ramach Planu stosowane będą przyjazne dla odbiorcy formy komunikacji, łatwy język, a przygotowane komunikaty będą dostępne w minimum dwóch alternatywnych formach komunikacji (np. elektronicznej i telefonicznej).
9. LGD, uwzględniając partnerskie podejście w tworzeniu i realizacji LSR, przewiduje również możliwość: zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR (także w partnerstwie), a także zgłaszania pomysłów/inicjatyw realizacji projektów wykraczających poza LSR. Warto tu dodać, że wykorzystując doświadczenia ze wcześniejszych okresów programowania oraz dostrzegając skuteczność partnerskiego podejścia w spójnym rozwoju obszarów objętych LSR, LGD przewiduje organizację konkursów na projekty realizowane w partnerstwie z udziałem partnerów zagranicznych oraz krajowych z spoza obszaru objętego daną LSR. Umożliwia to wymianę doświadczeń oraz realizację działań, które mogą mieć często charakter innowacyjny.

10. LGD zapewni przy tym pełne informowanie o wynikach dokonanych przez LGD weryfikacji zgłoszonych propozycji/inicjatywy z uzasadnieniem tego wyniku.
11. Do zgłaszania pomysłów będą wykorzystane różnorodne formy, np. fiszki z pomysłami, formularze na stronie internetowej, otwarte konsultacje, np. przy okazji zmiany LSR, itp. Wszystkie formy będą miały przystępną formę komunikacji i będą dostosowane do odbiorców.

4 ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

4.1 Charakterystyka demograficzna obszaru LGD

1. W skład LGD Kraina Czterech Kultur wchodzi 10 gmin zamieszkiwanych przez 63 744 osób wg stanu na 31.12.2020r. i 62 775 osób wg stanu na 31.12.2021r.

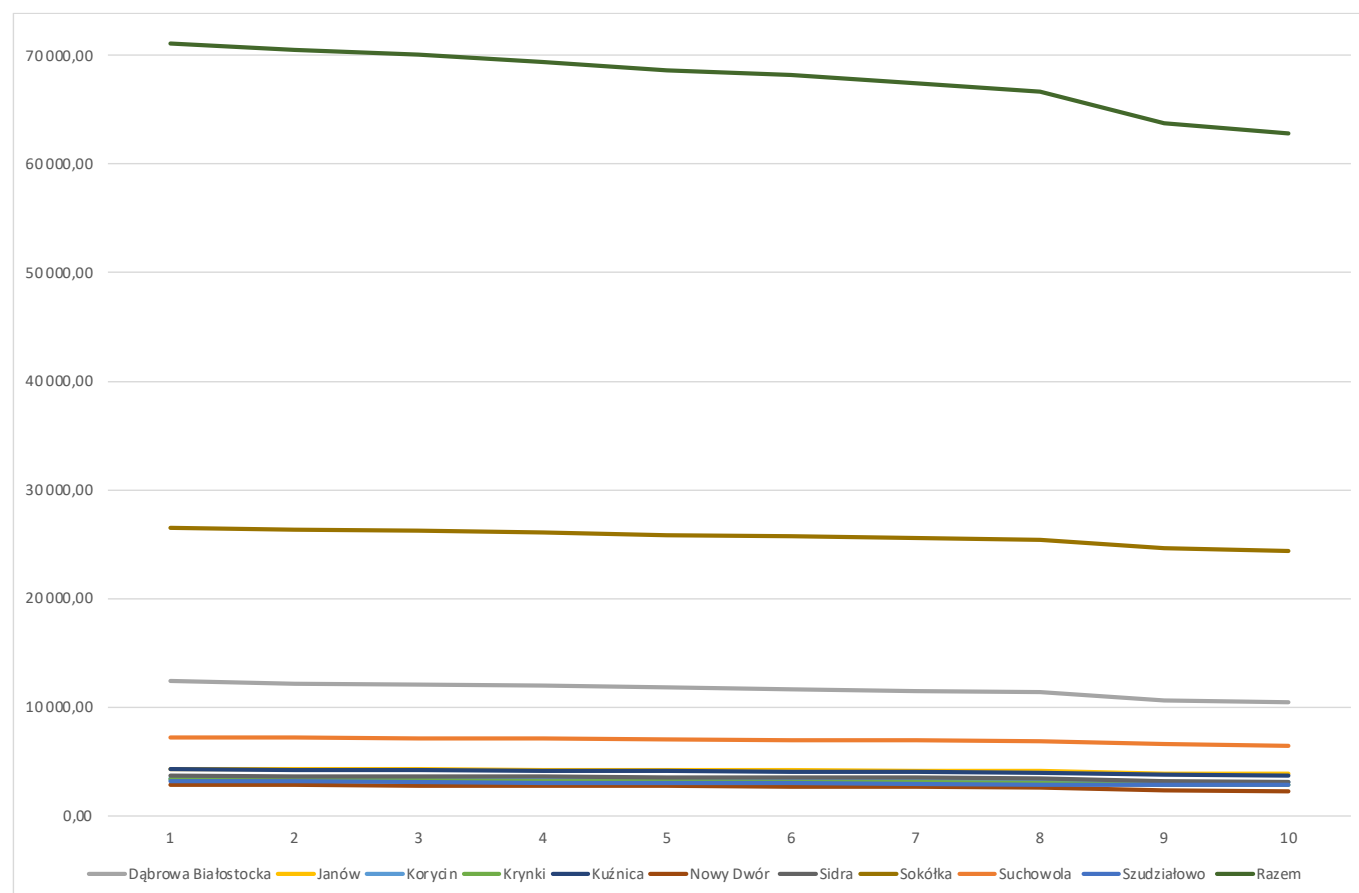
Tabela 5. Liczba ludności obszaru LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Typ gminy (MW – miejsko wiejska, W – wiejska)	Liczba ludności (2020)	Liczba ludności (2021)	Gęstość zaludnienia (osób na 1 km ²)
1.	Dąbrowa Białostocka	MW	10 639	10 398	39
2.	Janów	W	3 850	3 822	18
3.	Korycin	W	3 108	3 054	26
4.	Krynki	MW	2 827	2 805	16
5.	Kuźnica	W	3 788	3 726	28
6.	Nowy Dwór	W	2 325	2 258	18
7.	Sidra	W	3 171	3 104	17
8.	Sokółka	WM	24 650	24 353	77
9.	Suchowola	MW	6 562	6 464	25
10.	Szudziałowo	W	2 824	2 791	9
Razem obszar LGD			63 744	62 775	27

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

2. Liczba mieszkańców poszczególnych gmin jest dość zróżnicowana – od 2 258 osób (gmina Nowy Dwór) do 24 353 osób (gmina Sokółka).
3. Porównanie danych z ostatnich 10 lat, wskazuje, że na terenie LGD liczba mieszkańców systematycznie maleje, choć saldo migracji wygląda różnie w każdej gminie – najmniejszy spadek nastąpił w Gminie Sokółka (7,98%), a największy w Gminie Nowy Dwór (19,30%).

Rysunek 3. Zmiany liczby ludności obszaru LGD Kraina Czterech Kultur w latach 2012-2021



Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://bdl.stat.gov.pl>

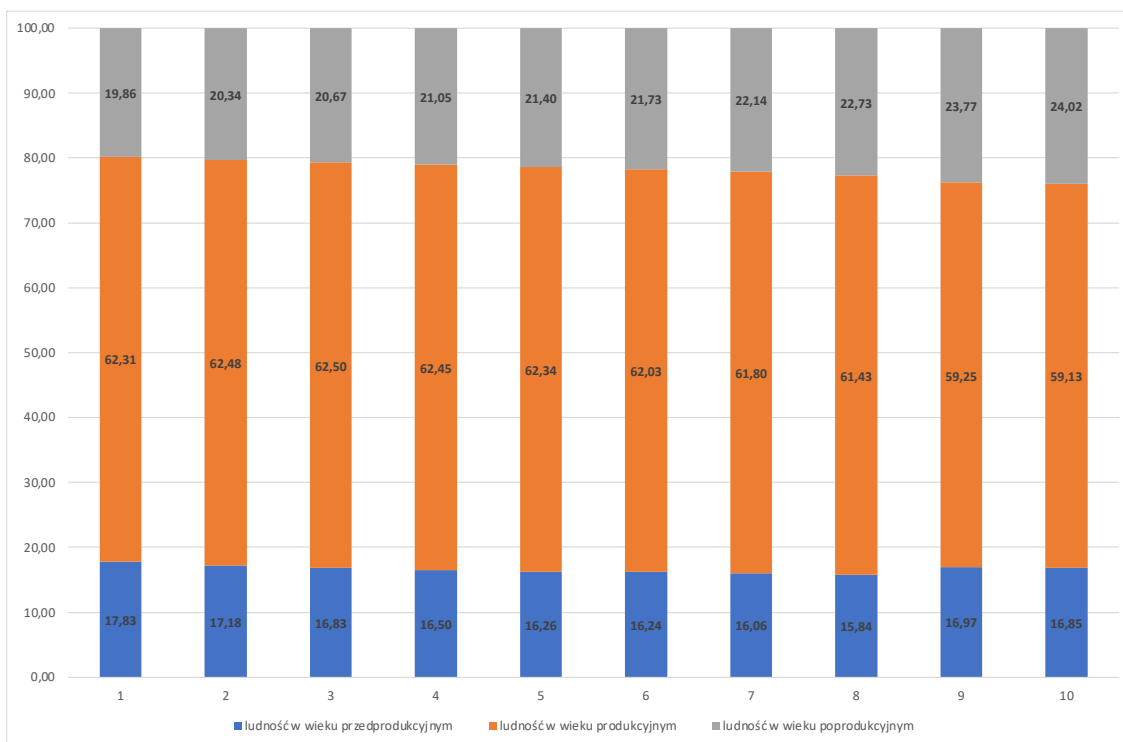
- Gęstość zaludnienia dla całego obszaru wynosi 27 osoby na km². Wielkość ta jest mniejsza niż w województwie podlaskim (57 os./km²) i w Polsce (121 os./km²). Widać też duże zróżnicowanie między poszczególnymi gminami – największy wskaźnik ma Gmina Sokółka (77), a najmniejszy – Szudziałowo (9).
- Współczynnik feminizacji na obszarze LGD wynosi 103 (dla Polski – 107, a dla województwa – 105). W ostatnim 10-leciu wzrósł on w trzech gminach: Dąbrowa Białostocka (+2), Janów (+1) i Korycin (+2).
- Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców obszaru LGD wskazują, że dominuje grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym (dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat), która stanowi 59,13%. Wskaźnik ten jest podobny do wskaźnika dla kraju (59,16%) i województwa podlaskiego (60,18%). Na przestrzeni ostatnich 10 lat systematycznie on maleje. Podobne trendy utrzymują się w kraju i województwie.
- Ludność w wieku przedprodukcyjnym (tj. do 17 lat) stanowi 16,85%, a w wieku poprodukcyjnym (tj. mężczyźni - 65 lat i więcej, kobiety - 60 lat i więcej) - 24,02%. W pierwszym przypadku wskaźniki od lat maleją, a w drugim – rosną. Podobną sytuację obserwuje się na terenie Polski i województwa. Świadczy to o ogólnym problemie starzenia się społeczeństwa.

Tabela 6. Ludność wg ekonomicznych grup wieku na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	w wieku przedprodukcyjnym [%]	w wieku produkcyjnym [%]	w wieku poprodukcyjnym [%]
1.	Dąbrowa Białostocka	15,57	59,21	25,22
2.	Janów	17,84	58,82	23,34
3.	Korycin	17,94	59,43	22,63
4.	Krynki	14,30	56,93	28,77
5.	Kuźnica	16,75	59,98	23,27
6.	Nowy Dwór	17,01	57,04	25,95
7.	Sidra	16,33	58,34	25,32
8.	Sokółka	17,61	59,51	22,88
9.	Suchowola	16,72	59,64	23,64
10.	Szudziałowo	15,87	58,04	26,08
Razem obszar LGD		16,85	59,13	24,02
woj. podlaskie		18,22	59,41	22,37
Polska		18,45	59,05	22,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

Rysunek 4. Zmiany udziału grup wg podziału ekonomicznego w ludności ogółem na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur w latach 2012-2021



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

8. Także prognozy demograficzne GUS przewidują utrzymanie się wykrytych trendów w perspektywie średnio- i długoterminowej. Zgodnie z tymi przewidywaniami, w kolejnych latach konieczne będzie uwzględnienie w większym zakresie potrzeb osób starszych, w wieku poprodukcyjnym, bo to one będą najszybciej przyrastającą grupą ekonomiczną ludności.
9. Zróżnicowanie między gminami należącymi do LGD ujawnia się również w analizie wskaźnika obciążenia demograficznego. Pokazuje on liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. W ostatnich 10-ciu latach we wszystkich gminach on wzrósł (łącznie +31,1), przy czym największy wzrost procentowy zanotowano w Gminie Dąbrowa Białostocka (+49), a najmniejszy w Gminie Szudziałowo (+0,5). Wskaźnik ten na terenie kraju wzrósł o 24,9, a województwa – 23,5.

Tabela 7. *Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur*

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	112,9	125,0	128,8	136,9	144,5	147,3	154,6	162,3	159,1	162,0	49,0
2.	Janów	110,5	117,3	120,3	124,0	128,7	132,6	135,5	140,0	127,0	130,8	20,3
3.	Korycin	96,9	103,3	108,6	111,1	111,1	110,1	115,5	120,7	124,8	126,1	29,2
4.	Krynki	156,6	172,1	173,1	173,5	184,9	183,9	190,5	208,2	194,2	201,3	44,7
5.	Kuźnica	123,3	129,3	127,2	129,9	135,2	138,6	142,3	144,9	135,4	138,9	15,7
6.	Nowy Dwór	146,8	152,5	152,1	151,1	147,1	142,0	145,4	150,9	148,6	152,6	5,8
7.	Sidra	135,0	140,3	148,0	148,8	150,5	150,5	153,9	158,3	146,2	155,0	20,0
8.	Sokółka	94,3	100,2	105,6	112,2	116,9	119,5	123,7	128,8	129,3	129,9	35,6
9.	Suchowola	112,4	117,1	124,5	129,2	132,0	136,5	137,4	143,3	138,3	141,4	28,9
10.	Szudziałowo	163,8	167,1	169,9	165,1	159,6	161,8	164,0	168,2	159,2	164,3	0,5
Razem obszar LGD		111,4	118,4	122,8	127,6	131,6	133,8	137,9	143,5	140,1	142,5	31,1
woj. podlaskie		99,3	103,4	107,3	111,4	114,7	117,4	120,1	123,2	121,8	122,8	23,5
Polska		97,1	101,2	105,2	109,2	112,7	115,5	118,3	121,0	120,9	122,0	24,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

10. Analizy dotyczące struktury demograficznej pokazują, że obszar LGD już zaczyna odczuwać presję demograficzną związaną z dynamicznym wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców. Biorąc pod uwagę prognozy, można przyjąć, że w kolejnych latach tendencja ta będzie przybierać na sile, co m.in. wymusi rozwój usług i produktów kierowanych do grupy osób w wieku poprodukcyjnym.

4.2 Charakterystyka przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość

1. W 2021 roku na obszarze LGD zarejestrowanych było 4 348 podmiotów gospodarki narodowej. Najwięcej podmiotów zlokalizowanych było w Gminie Sokółka (2 071), natomiast najmniej w Gminie Nowy Dwór (78).

Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba podmiotów
1.	Dąbrowa Białostocka	686
2.	Janów	215
3.	Korycin	191
4.	Krynki	210
5.	Kuźnica	241
6.	Nowy Dwór	78
7.	Sidra	132
8.	Sokółka	2 071
9.	Suchowola	357
10.	Szudziałowo	167
Razem obszar LGD		4 348

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

2. Wśród prowadzonej działalności dominowała branża usługowa, w szczególności handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle – 24,44% ogółu jednostek oraz budownictwo – 18,84% ogółu jednostek.
3. Biorąc pod uwagę wielkość przedsiębiorstw, na obszarze LGD przeważają mikroprzedsiębiorstwa (do 0-9 osób). Jest ich 4 188, co stanowi 96,32% ogółu podmiotów. Podmioty duże (powyżej 250 zatrudnionych) są 3 (0,07% ogółu podmiotów). Są one zlokalizowane w Gminie Sokółka.
4. Analizę tego sektora aktywności gospodarczej mieszkańców, określa wskaźnik podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców.

Tabela 9. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1 tys. ludności na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba podmiotów
1.	Dąbrowa Białostocka	69
2.	Janów	49
3.	Korycin	56
4.	Krynki	73
5.	Kuźnica	81
6.	Nowy Dwór	43
7.	Sidra	85
8.	Sokółka	55
9.	Suchowola	37
10.	Szudziałowo	0

Średnia obszar LGD	55
woj. podlaskie	97
Polska	127

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

5. Wskaźnik ten wykazuje bardzo dużą rozpiętość pomiędzy poszczególnymi gminami – od 85 podmiotów w Gminie Sidra, po 0 podmiotów w Gminie Szudziałowo.

Rolnictwo

6. Obszar LGD to tereny głównie rolnicze.

Tabela 10. Liczba gospodarstw rolnych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba gospodarstw rolnych
1.	Dąbrowa Białostocka	1 365
2.	Janów	740
3.	Korycin	501
4.	Krynki	258
5.	Kuźnica	643
6.	Nowy Dwór	572
7.	Sidra	638
8.	Sokółka	1 621
9.	Suchowola	1 043
10.	Szudziałowo	586
Razem obszar LGD		7 967

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS – Spis rolny, stan na 31.06.2020r.

7. Na analizowanym obszarze dominują gospodarstwa indywidualne, które stanowią 99,74% wszystkich gospodarstw.
8. Biorąc od uwagę wielkość gospodarstw, największy udział mają gospodarstwa powyżej 15 ha, które stanowią 31,94% gospodarstw (2 545 gosp.). Gospodarstwa do 5 ha stanowią 16,75% gospodarstw rolnych ogółem (1 334 gosp.).
9. Grunty gospodarstw rolnych obejmują powierzchnię 139 609,5 ha, co stanowi 67,95% całkowitej powierzchni LGD. Dominują grunty pod zasiewami (78 940,74 ha i 56,54%) oraz łąki (34 191,18 ha i 24,49%).
10. Coraz więcej rolników posiada nowoczesne, w pełni dostosowane do unijnych warunków gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka, bydła, trzody chlewnej, drobiu, koni rasy sokólskiej oraz specjalistycznych upraw rolnych np.: warzywa, truskawki, porzeczki. Okolice Korycina znane są jako zagłębie truskawkowe, a koryciński ser swojski wpisany został na listę produktów tradycyjnych.

Turystyka i produkty lokalne

11. Turystyka to jeden z ważnych obszarów o dużym potencjale gospodarczym dla całego regionu. Natomiast jedną z głównych przeszkód w jego wykorzystaniu, jest silna konkurencja ze strony sąsiednich regionów i miasta Białystok.
12. Poniżej przedstawiono liczbę obiektów noclegowych i liczbę noclegów udzielonych na terenie działania LGD.

Tabela 11. Liczba obiektów noclegowych i liczba noclegów udzielonych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba obiektów noclegowych	Obiekty całoroczne	Miejsca noclegowe ogółem	Miejsca noclegowe całoroczne
1.	Dąbrowa Białostocka	1	1	20	20
2.	Janów	-	-	-	-
3.	Korycin	-	-	-	-
4.	Krynki	1	-	12	-
5.	Kuźnica	1	1	39	39
6.	Nowy Dwór	-	-	-	-
7.	Sidra	-	-	-	-
8.	Sokółka	7	6	195	180
9.	Suchowola	2	2	29	29
10.	Szudziałowo	1	1	15	15
Razem obszar LGD		13	11	310	283
woj. podlaskie		259	193	14 099	10 514

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.07.2021r.

13. Oprócz przyrody, jedną z atrakcji obszaru LGD są liczne obiekty zabytkowe, stanowiące również o potencjale turystycznym regionu. Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków na obszarze LGD wynosi 499.

Tabela 12. Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba obiektów zabytkowych
1.	Dąbrowa Białostocka	77
2.	Janów	12
3.	Korycin	19
4.	Krynki	78
5.	Kuźnica	37
6.	Nowy Dwór	65
7.	Sidra	77
8.	Sokółka	66
9.	Suchowola	47
10.	Szudziałowo	21
Razem obszar LGD		499

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku, stan na 29.09.2022r.

14. Przez obszar LGD przebiega też wiele szlaków turystycznych. Szczególną atrakcją powiatu jest „Szlak tatarski” zawierający liczne pamiątki związane z ludnością tatarską. Szlaki powstawały w różnych okresach, są też znakowane i utrzymywane przez różnych gestorów. Zbyt mała jest liczba szlaków / ścieżek rowerowych, które nie tworzą też spójnej sieci. W związku z rozwojem turystyki konnej i ośrodków jazdy konnej, brakuje też szlaków konnych.
15. Wśród tych najciekawszych szlaków warto wymienić: Szlak tatarski, Green Velo, Szlak Dawnego Pogranicza, Szlak Rowerowy im. Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki, Szlak Czterech Kultur, Szlak Rękodzieła Ludowego wraz z „Krajiną Wątku i Osnowy” czy szlak kajakowy rzeką Biebrzą.

4.3 Opis rynku pracy

1. W ostatnich 10-ciu latach rynek pracy na obszarze LGD przeżywał dynamiczne zmiany. Dotyczy to zarówno osób pracujących, jak również osób bezrobotnych.

Tabela 13. Liczba pracujących na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	1 100	1 123	1 113	1 039	1 037	1 086	1 081	1 128	1 078	1 080	-20
2.	Janów	267	279	296	305	303	304	274	267	285	284	17
3.	Korycin	292	299	251	254	288	295	283	341	322	317	25
4.	Krynki	230	224	207	205	195	184	210	202	190	197	-33
5.	Kuźnica	425	684	696	710	700	619	697	669	618	602	177
6.	Nowy Dwór	99	88	92	92	86	91	87	81	78	75	-24
7.	Sidra	188	167	165	171	165	165	183	176	168	156	-32
8.	Sokółka	5 190	4 937	5 105	5 063	5 134	5 311	5 450	5 501	5 384	5 515	325
9.	Suchowola	376	383	412	409	419	444	421	401	413	432	56
10.	Szudziałowo	184	186	186	195	188	191	199	212	175	178	-6
Razem obszar LGD		8 351	8 370	8 523	8 443	8 515	8 690	8 885	8 978	8 711	8 836	485

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

2. Największy przyrost wśród osób pracujących zanotowała Gmina Sokółka (+325), a największy spadek – Gmina Krynki (-33).

Tabela 14. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	963	1 002	844	809	653	519	561	528	581	501	-462
2.	Janów	153	172	155	148	146	115	109	98	99	83	-70
3.	Korycin	112	129	103	104	87	96	83	60	76	78	-34
4.	Krynki	321	314	277	281	257	230	228	209	214	214	-107
5.	Kuźnica	279	311	298	286	266	220	221	189	197	179	-100
6.	Nowy Dwór	183	192	181	177	149	136	145	132	151	136	-47
7.	Sidra	206	228	203	212	174	144	128	113	120	98	-108
8.	Sokółka	1 899	2 014	1 688	1 606	1 299	1 123	1 139	1 003	1 048	945	-954
9.	Suchowola	439	441	387	366	326	288	278	256	287	273	-166
10.	Szudziałowo	238	240	219	186	200	174	153	139	155	153	-85
Razem obszar LGD		4 272	4 382	3 856	3 549	3 176	2 687	2 436	2 246	2 609	2 332	-2 133
woj. podlaskie		68	70	60	55	48	39	36	33	37	33	-35
Polska		2 136	2 157	1 825	1 563	1 335	1 081	968	866	1 046	895	-1 241
		815	883	180	339	155	746	888	374	432	203	612

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

3. Widać wyraźny spadek bezrobocia rejestrowanego, ale jest on bardzo zróżnicowany w poszczególnych gminach. Największe zmiany zanotowano na terenie Gminy Sokółka, a najmniejsze na terenie Gminy Korycin.
4. Warto też zaznaczyć, że w związku z dominującym, rolniczym charakterem obszaru LGD, duża liczba osób podlega ubezpieczeniu w KRUS, co przekłada się na dane dot. bezrobocia rejestrowanego i może wskazywać duże bezrobocie ukryte, ze względu na dużą ilość gospodarstw rolnych.
5. W analizowanym okresie spadek bezrobocia na obszarze LGD wyniósł 44,5%, na terenie woj. podlaskiego 51,4%, a w Polsce – 58,1%.
6. Wskaźnikiem, który może dodatkowo zobrazować zmiany na rynku pracy, jest aktywność zawodowa, czyli liczba pracujących przypadająca na 1000 mieszkańców.

Tabela 15. Aktywność zawodowa na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	89	92	92	87	88	93	94	100	101	104	15
2.	Janów	62	65	69	72	72	73	66	65	74	74	12
3.	Korycin	85	88	74	76	87	91	87	106	104	104	19
4.	Krynki	70	68	63	64	62	59	68	67	67	70	0
5.	Kuźnica	99	161	166	172	170	153	174	170	163	162	63
6.	Nowy Dwór	35	31	33	34	32	34	33	31	34	33	-2
7.	Sidra	51	46	46	48	47	47	53	52	53	50	-1
8.	Sokółka	196	187	194	194	199	206	213	217	218	226	30
9.	Suchowola	52	53	58	58	60	64	61	58	63	67	15
10.	Szudziałowo	57	58	60	64	63	64	68	75	62	64	7
Średnia obszar LGD		80	85	86	87	88	88	92	94	94	95	15
woj. podlaskie		173	176	180	181	186	192	197	201	200	206	33
Polska		223	226	230	232	240	247	251	255	252	257	34

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

7. Na obszarze LGD aktywność ta była zdecydowanie mniejsza niż średnia krajowa i wojewódzka, tylko Gmina Sokółka ma wartości zbliżone do tych średnich.

4.4 Działalność sektora społecznego, w tym rozwój społeczeństwa obywatelskiego

1. Działalność organizacji społecznych może być jednym ze wskaźników badania kapitału społecznego, choć należy tu podkreślić, że w szczególności na terenach wiejskich występują też inne, nieformalne formy współpracy mieszkańców.

Tabela 16. Liczba fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	Liczba fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych
1.	Dąbrowa Białostocka	36
2.	Janów	15
3.	Korycin	10
4.	Krynki	14
5.	Kuźnica	10
6.	Nowy Dwór	10
7.	Sidra	15
8.	Sokółka	94
9.	Suchowola	24
10.	Szudziałowo	13
Razem obszar LGD		241

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

- Analiza danych wskazuje, że w ostatnim 10-leciu liczba organizacji społecznych wzrosła o 46 podmiotów (23,6%), co wskazuje na potrzebę i świadome budowanie zorganizowanych form sektora społecznego.
- Duży odsetek tych organizacji stanowią Ochotnicze Straże Pożarne oraz Koła Gospodyń Wiejskich.
- Organizacje społeczne skupiają się na szerokiej działalności, która obejmuje m.in. zaspakajanie potrzeb społecznych mieszkańców, rozwojowi poszczególnych miejscowości czy sołectw, kultywowaniu tradycji czy budowie infrastruktury.
- Działania te wspierają m.in. jednostki samorządu, które adresują pomoc do młodzieży, seniorów, osób niepełnosprawnych oraz wielu innych grup potrzebujących wsparcia, np. Zakład Aktywności Zawodowej w Suchowoli, Klub Senior +, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy.

4.5 Problemy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem ubóstwa i wykluczenia społecznego

- Jednym z problemów obszaru LGD Kraina Czterech Kultur jest relatywnie duży odsetek osób wykluczonych społecznie, na co składa się poziom bezrobocia wśród mieszkańców (dane przedstawione we wcześniejszych rozdziałach) oraz znaczny odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej. Łączny odsetek ww. osób stanowi 12,77% mieszkańców obszaru.

Tabela 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	1 687	1 638	1 487	1 479	1 240	1 027	1 115	985	798	606	-1 081
2.	Janów	706	766	706	711	677	567	546	482	464	390	-316
3.	Korycin	1 003	978	913	673	566	500	386	413	349	305	-698
4.	Krynki	566	561	527	510	498	453	413	374	311	296	-270
5.	Kuźnica	544	662	621	594	555	539	503	370	351	354	-190
6.	Nowy Dwór	571	587	561	367	346	320	274	268	197	161	-410

7.	Sidra	471	508	501	513	498	479	421	400	356	285	-186
8.	Sokółka	3 284	3 371	3 296	3 154	2 984	2 824	2 475	2 271	2 053	1 830	-1 454
9.	Suchowola	1 628	1 657	1 373	1 312	1 223	1 216	1 143	1 183	1 012	904	-724
10.	Szudziałowo	393	413	347	307	297	263	278	287	246	221	-172
Razem obszar LGD		10 853	11 141	10 332	9 620	8 884	8 188	7 554	7 033	6 137	5 352	-5 501

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

2. Na analizowanym obszarze w 2021 roku ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 5 352 osób (ok. 8,5% mieszkańców). Na przestrzeni ostatnich 10 lat liczba osób korzystających z pomocy społecznej uległa zmniejszeniu o 5 501 osób (50,7%).

Tabela 18. Łączna kwota świadczeń rodzinnych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [tys. zł]

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	3 370	3 148	2 942	2 978	3 442	3 611	3 323	3 280	3 539	3 668	298
2.	Janów	1 293	1 289	1 172	1 245	1 463	1 502	1 421	1 296	1 461	1 396	103
3.	Korycin	1 101	1 015	891	860	1 025	1 030	906	787	819	691	-410
4.	Krynki	745	670	634	708	847	870	832	813	819	810	65
5.	Kuźnica	803	748	655	721	887	922	916	892	943	973	170
6.	Nowy Dwór	917	897	785	822	971	940	901	835	845	757	-160
7.	Sidra	1 012	943	779	777	925	921	899	1 065	1 380	1 428	416
8.	Sokółka	4 764	4 754	4 429	4 662	5 808	6 309	6 041	5 935	6 147	6 227	1 463
9.	Suchowola	2 229	2 232	2 050	2 175	2 559	2 586	2 462	2 367	2 525	2 626	397
10.	Szudziałowo	868	722	602	645	780	811	808	756	860	1 047	179
Razem obszar LGD		17 102	16 418	14 939	15 593	18 707	19 502	18 509	18 026	19 338	19 623	2 521
woj. podlaskie		255 608	245 426	225 204	241 770	299 860	317 319	318 164	320 746	333 504	342 283	86 675
Polska		7 757 588	7 453 835	6 894 371	7 487 761	9 331 927	9 884 497	10 017 749	10 317 711	10 795 848	11 009 520	3 251 932

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

3. Pomimo spadku liczby osób, łączna kwota wypłaconych świadczeń rodzinnych wzrosła w stosunku do 2012 roku o ok. 14,7%, przy czym w 8 gminach nastąpił wzrost świadczeń, a 2 – spadek.
4. Problemem społecznym, na który warto zwrócić uwagę, jest opieka na dzieci do 3 roku życia.

Tabela 19. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [%]

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	10	12	10	10	12	15	13	19	11	18	8
2.	Janów	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.	Korycin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.	Krynki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

5.	Kuźnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.	Nowy Dwór	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7.	Sidra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8.	Sokółka	3	4	6	8	11	7	7	8	8	17	14
9.	Suchowola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.	Szudziałowo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Średnia obszar LGD		1	2	2	2	2	2	2	3	2	4	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

- Na terenie LGD w okresie objętym analizą oferta opieki nad dziećmi do 3 roku życia systematycznie poprawiała się, choć na terenie 8 gmin nie ma zapewnionej takiej opieki.
- W zakresie opieki przedszkolnej wskaźniki są zdecydowanie lepsze i obejmują one na całym obszarze ok. 54% populacji dzieci w wieku 3-6 lat.

Tabela 20. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych opieką przedszkolną na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [%]

Lp.	Nazwa gminy	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmiana 2021-2012
1.	Dąbrowa Białostocka	76	77	77	bd.	74	80	88	89	83	90	14
2.	Janów	48	53	58	bd.	57	66	74	81	65	71	23
3.	Korycin	72	72	76	bd.	84	84	93	85	83	86	13
4.	Krynki	58	54	61	bd.	58	62	65	69	68	71	13
5.	Kuźnica	58	56	58	bd.	48	51	43	66	60	60	2
6.	Nowy Dwór	35	46	62	bd.	34	35	39	46	47	42	7
7.	Sidra	33	50	37	bd.	45	53	64	45	38	42	10
8.	Sokółka	67	70	77	bd.	76	85	93	92	89	90	24
9.	Suchowola	50	51	57	bd.	46	52	56	62	57	60	10
10.	Szudziałowo	57	55	56	bd.	52	53	64	66	63	63	6
Średnia obszar LGD		55	58	62	bd.	57	62	68	70	65	67	12

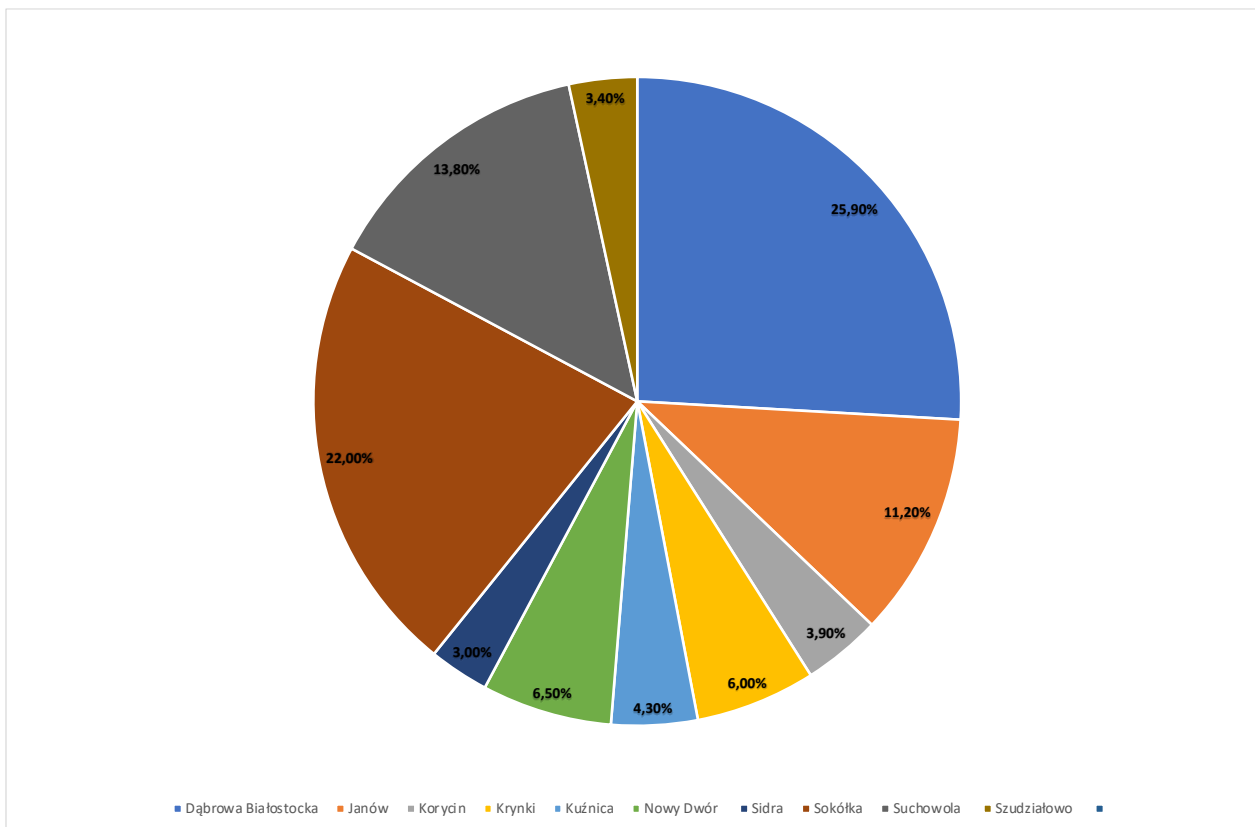
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, stan na 31.12.2021r.

4.6 Grupy i obszary szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR

- Dodatkową formą weryfikacji przeprowadzonej analizy było badanie ankietowe wśród mieszkańców, które pozwoliło poznać ich opinie odnośnie istniejących problemów oraz grup społecznych istotnych z punktu widzenia rozwoju lokalnej społeczności.
- Podstawowym celem przeprowadzonego badania była diagnoza postaw i opinii mieszkańców w tematach kluczowych dla prawidłowej konstrukcji nowej lokalnej strategii rozwoju. Ze względu na specyfikę funkcjonowania lokalnych grup działania, przyjęto następujący zakres pytań badawczych:
 - czy mieszkańcy postrzegają obszar LGD jako dobre miejsce do życia dla siebie i swoich bliskich,
 - jak mieszkańcy oceniają rozwój obszaru w poszczególnych dziedzinach,
 - jakie projekty powinny być wspierane ze środków LSR (tematyka, potencjalni beneficjenci),

- 2.4. czy w Strategii należy przewidzieć preferencje dla jakichś grup, jeśli tak, to dla jakich.
3. Pozyskane informacje zostały zestawione ze zmiennymi określającymi cechy społeczno-zawodowe respondentów. Niezbędne dane zostały umieszczone w tak zwanej „metryczce” i obejmowały:
 - 3.1. płeć,
 - 3.2. wiek,
 - 3.3. miejsce zamieszkania (gmina),
 - 3.4. status zawodowy.
4. Konstruując narzędzie badawcze wyselekcjonowano 35 zróżnicowanych pytań. Zastosowano pytania zamknięte (z gotową listą odpowiedzi, tzw. „kafeteria”) i otwarte, pozwalające swobodnie wypowiedzieć się respondentowi o priorytetowych potrzebach.
5. W ramach badania pozyskano 232 ankiety. Formularze ankiety zostały udostępnione przez LGD za pośrednictwem członków Stowarzyszenia. Ponadto formularz ankiety był dostępny w biurze LGD i na jej stronie internetowej. Dodatkowo, pozyskano również 95 ankiety i odpowiedzi podczas Pikniku Rodzinnego w Sokółce zorganizowanego 3 września 2022 roku.
6. Oprócz ankiet, w toku przeprowadzonych spotkań przewidziano element analizy jakościowej w postaci wywiadów zogniskowanych, które pozwoliły na znaczące poszerzenie i pogłębienie pozyskanych informacji.
7. W próbie badawczej widać dość znaczną dominację kobiet. Stanowiły one 67,7% badanej populacji.
8. Wśród respondentów znaleźli się mieszkańcy ze wszystkich 10 gmin tworzących obszar LGD. Strukturę próby pod tym względem prezentuje poniższy wykres.

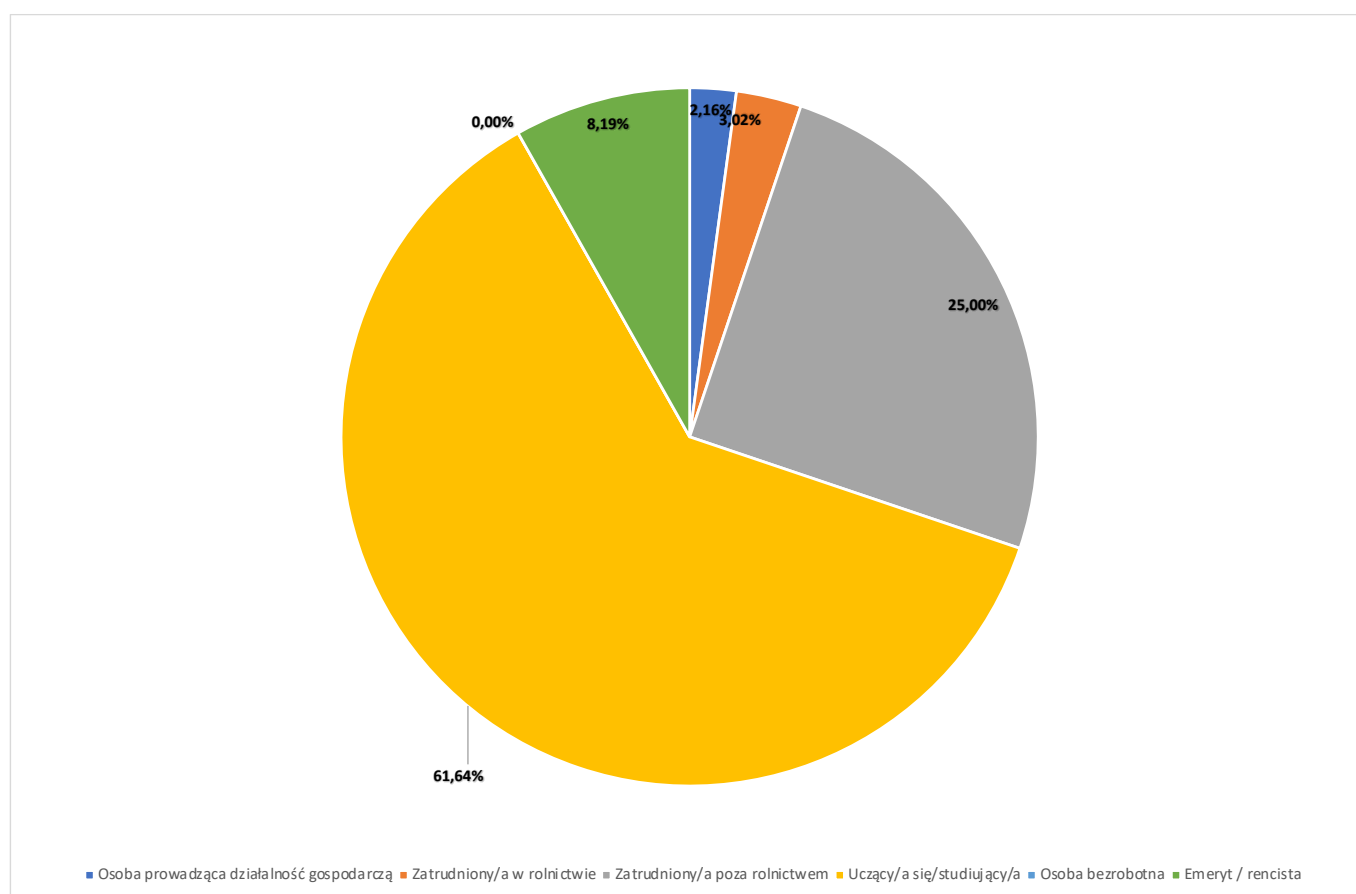
Rysunek 5. Miejsce zamieszkania respondentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

9. Wśród respondentów dominowały osoby młode do 20 roku życia, stanowiąc ponad 60% badanej grupy. Dużą grupę stanowiły osoby w wieku 40-50 lat (10,8%) oraz powyżej 60 roku (10,3%). Osoby w przedziale 21-30 lat stanowiły 5,6%, 30-40 – 6,5%. Całość dopełniały osoby w wieku 50-60 (6,5%).
10. Wśród badanej grupy dominowały osoby z wykształceniem średnim (64,2%). Pozostała część badanej grupy posiadała wykształcenie podstawowe (6,9%), zawodowe (3,0%), policealne (2,6%) i wyższe (23,3%). Zdecydowana większość respondentów uczy się, pracuje, prowadzi swoją działalność lub jest emerytem/rencistą.

Rysunek 6. Struktura zawodowa respondentów



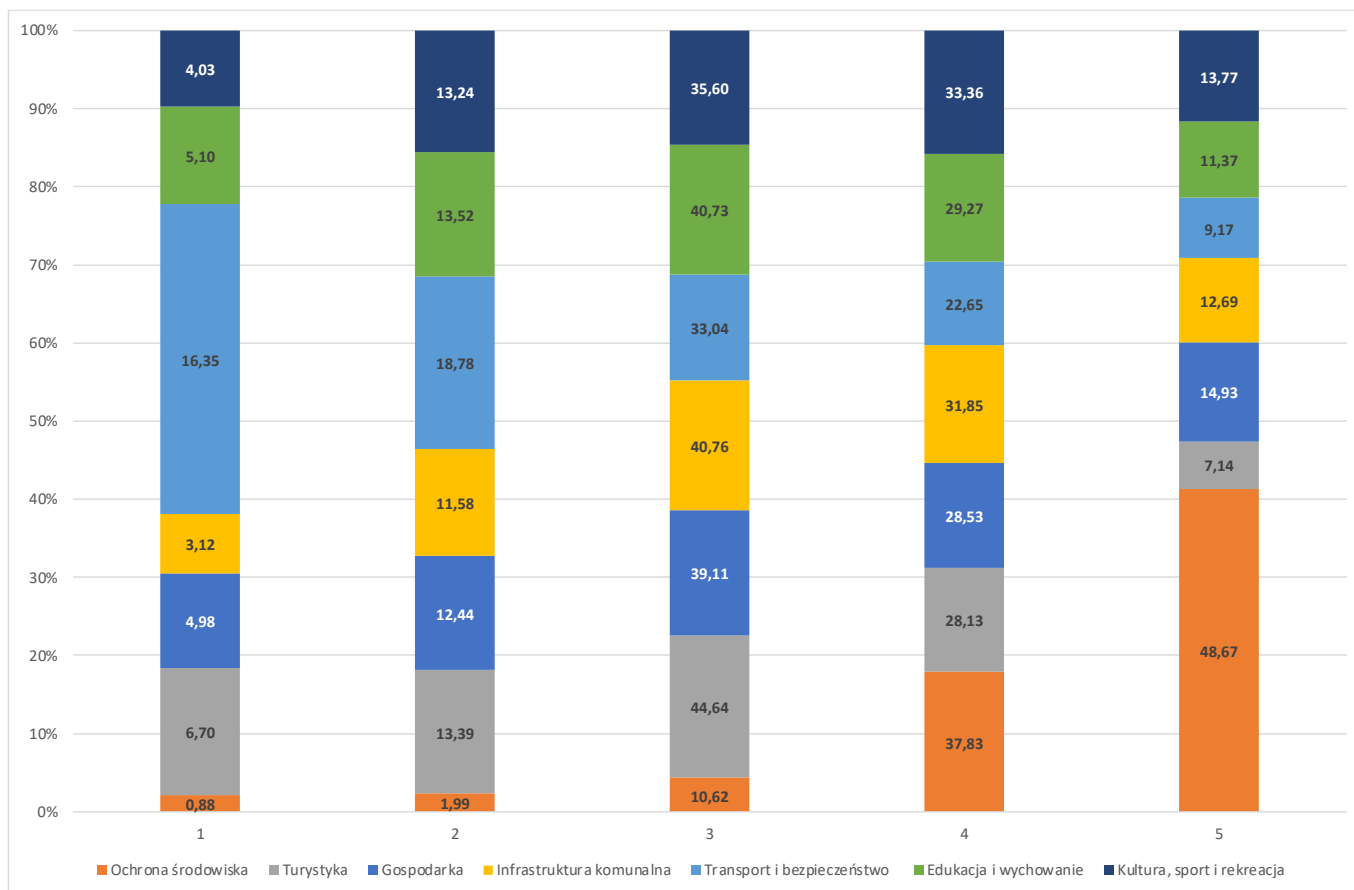
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

11. W badaniu przygotowano blok pytań poświęconych priorytetom rozwoju obszaru LGD w celu określenia i zweryfikowania potrzeb mieszkańców. Poszczególne obszary objęły:
 - 11.1. ochronę środowiska,
 - 11.2. turystykę
 - 11.3. gospodarkę
 - 11.4. infrastrukturę komunalną
 - 11.5. transport i bezpieczeństwo
 - 11.6. edukację i wychowanie

11.7. kulturę, sport i rekreację

12. Każdą z kategorii respondenci mogli ocenić w pięciostopniowej skali od 1 do 5, gdzie 1 - ocena najniższa, a 5 - to ocena najwyższa. Takie uszczegółowienie pozwoliło na uchwycenie istotnych potrzeb i różnic w potrzebach oraz odbiorze (poziomie satysfakcji) mieszkańców. Poniżej zaprezentowano podsumowanie badań dla każdego z ww. obszarów.

Rysunek 7. Ocena priorytetów rozwoju obszaru LGD



Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

13. Respondenci najwyżej ocenili potrzeby w obszarze transport i bezpieczeństwo, turystyka, edukacja i wychowanie oraz kultura, sport i rekreacja. Natomiast najwyżej zostały ocenione walory regionu w obszarze ochrona środowiska i gospodarka.
14. Wyniki badań potwierdzały również wywiady, podczas których uczestnicy podkreślali potrzebę wsparcia działań kulturalnych, zachowania walorów przyrodniczych, a także edukacji, w tym edukacji zawodowej oraz poprawy szerokokorozumianej infrastruktury.
15. Biorąc pod uwagę ocenę respondentów, wydaje się, że dotychczasowe działania w zakresie gospodarki oraz turystyki, są wystarczające i umożliwiają dalszy, zrównoważony rozwój regionu.

Wnioski z diagnozy obszaru

16. Diagnoza obszaru LGD objęła szereg problemów i zjawisk, spośród których powyżej przedstawiono najważniejsze obszary, w których działania LGD mogą wywołać zmianę.
17. **Główne problemy:** niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego, liczne braki w infrastrukturze publicznej (np. kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej, turystycznej, społecznej, drogowej), duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
18. **Główne potrzeby:** poprawa stanu infrastruktury publicznej, rozbudowa i poprawa atrakcyjności oferty spędzania czasu wolnego (w szczególności dla dzieci, młodzieży i seniorów), zwiększenie kompetencji i umiejętności mieszkańców obszaru, poprawa sytuacji osób wykluczonych (bezrobotnych, ubogich, niepełnosprawnych, itd.), wzmocnienie tożsamości lokalnej, wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy.
19. **Najważniejsze zasoby:** wielokulturowość, walory przyrodnicze, atrakcyjny krajobraz, liczne i zróżnicowane szlaki, zabytki i atrakcje, atrakcyjna lokalizacja.
20. **Potencjał obszaru:** rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych, wzrost zainteresowania inwestorów wykorzystaniem potencjału regionu, szeroka aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców.
21. W analizie uwzględniono również, że aż 9 z 10 gmin obszaru LGD (Dąbrowa Białostocka, Janów, Korycin, Krynki, Kuźnica, Nowy Dwór, Sidra, Suchowola, Szudziałowo) znajdują się na Liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027, stanowiącej zał. 1 do Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.
22. W oparciu o przeprowadzoną diagnozę, LGD wybrała następujące główne obszary interwencji:
 - 22.1. aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców – jeden z najważniejszych postulatów wynikający z ankiet i wywiadów;
 - 22.2. poprawa stanu infrastruktury – najczęstszy typ działań wskazywany przez mieszkańców, tym bardziej istotne, że działanie to jest niezbędne w kontekście pełnego wykorzystania lokalnych zasobów i rozwoju pożądanych funkcji zrównoważonego rozwoju całego obszaru;
 - 22.3. rozwój przedsiębiorczości – kolejna główna potrzeba wskazywana przez mieszkańców obszaru, obejmująca również rozwój turystyki.
23. Na podstawie przeprowadzonej analizy oraz przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, określono także główne grupy docelowe, szczególnie istotne dla wdrożenia LSR. Są to:
 - 23.1. organizacje pozarządowe i lokalni liderzy – aktywizują mieszkańców, wykonują część zadań instytucji publicznych, np. w sferze kultury, społecznej;
 - 23.2. młodzież – w szczególności ta, która ma ograniczone możliwości na lokalnym / regionalnym rynku pracy ze względu na niewystarczające kwalifikacje i doświadczenie (za osobą młodą uznaje się osobę w wieku 15-25 lat);
 - 23.3. seniorzy (osoby 60+) – grupa, która systematycznie zwiększa się na obszarze LGD, ma ograniczone możliwości na rynku pracy ze względu na nieaktualne kwalifikacje, zły stan zdrowia;
 - 23.4. osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym – w tym osoby, o których mowa w art. 1. ustawy o zatrudnieniu socjalnym, osoby z niepełnosprawnością, rodziny z dzieckiem z niepełnosprawnością;
 - 23.5. przedsiębiorcy – tworzą miejsca pracy, inicjują wiele działań gospodarczych i społecznych;
 - 23.6. instytucje publiczne – realizują projekty w zakresie ogólnodostępnej infrastruktury i usług społecznych;

- 23.7. kobiety – liczna grupa zarówno w grupie lokalnych liderów (w tym przedsiębiorców), jak również w gronie osób bezrobotnych. Należy zwrócić uwagę, że jest to grupa, która w przeważającej większości sprawuje opiekę nad małymi dziećmi.
24. W ramach konsultacji oraz uwzględniając przeprowadzone analizy przy tworzeniu LSR, w tym diagnozy indywidualne oraz szerokie analizy desk research, wyszczególniono następujące grupy w niekorzystnej sytuacji na terenie Lokalnej Strategii Rozwoju:
- 24.1. osoby młode w wieku 15-25 lat – brano pod uwagę m.in. niskie kompetencje, wyludnianie się terenów wiejskich, niski poziom przedsiębiorczości – proponowane działania w ramach przedsięwzięć: 1.1.1. Wspieranie wysokiej jakości edukacji, 1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej, 1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, 1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny, 3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.
- 24.2. osoby starsze w wieku 60 lat i więcej – osób starszych systematycznie też przybywa, co wpływa na wzrost ich potrzeb oraz pogorszenie sytuacji m.in. ze względu na brak specjalistycznych usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, wydłużający się czas oczekiwania na usługi medyczne, brak odpowiedniej infrastruktury (w domu i w okolicy), z drugiej strony – zidentyfikowano także na poziomie LSR wysoki popyt na przedsięwzięcia wpisujące się w obszar tzw. srebrnej gospodarki – warto zaznaczyć, że podobne potrzeby osób starszych, ich oczekiwania i bariery są zdiagnozowane w informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2021 rok (<https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-polsce-za-2021-r>) – proponowane działania w ramach przedsięwzięć: 1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej, 1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, 1.3.1. Usługi opiekuńcze, 1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny, 3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.
- 24.3. kobiety – uwzględniono m.in. niższą aktywność zawodową od mężczyzn; przerwy w pracy i problemy z powrotem na rynek pracy, gorszą sytuacją na rynku pracy czy funkcjonującą przemoc w różnych formach – proponowane działania w ramach przedsięwzięć: 1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej, 1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, 1.3.1. Usługi opiekuńcze, 1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny, 3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.
- 24.4. osoby z niepełnosprawnościami – grupa, która z samej definicji znajduje się w trudniejszej sytuacji, zarówno na poziomie rynku pracy, edukacji, jak również dostępności do usług społecznych. Pomimo wielu programów wsparcia dla tej grupy osób, konieczne jest jej uwzględnienie także na poziomie przedmiotowego LSR – proponowane działania w ramach przedsięwzięć: 1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej, 1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, 1.3.1. Usługi opiekuńcze, 1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny, 3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.

4.7 Analiza SWOT

1. Przeprowadzona analiza oraz diagnoza stały się podstawą do opracowania analizy SWOT, którą wykorzystując uczestnicy spotkań konsultacyjnych, wspólnie z zespołem ds. opracowywania LSR, przeanalizowali potencjały całego obszaru działania LGD.
2. Przy konstruowaniu zapisów SWOT, na równych zasadach brali udział przedstawiciele trzech sektorów, a wyniki przygotowanej w ten sposób analizy SWOT, były konsultowane przy okazji kolejnych spotkań konsultacyjnych.

Tabela 21. Analiza SWOT

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wielokulturowość. 2. Marki – Biebrza, Szlak tatarski. 3. Licznie odwiedzający obszar turystyki. 4. Duży potencjał przyrodniczy. 5. Duża liczba zabytków. 6. Duży potencjał rolniczy. 7. Korzystne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego. 8. Niewielkie oddalenie od Białegostoku (stolica województwa, siedziba uczelni wyższych, rynek pracy). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niskie wskaźniki przedsiębiorczości i aktywności zawodowej. 2. Ograniczone możliwości znalezienia pracy pomimo dodatkowych programów aktywizujących. 3. Niska opłacalność produkcji rolniczej. 4. Niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjału turystycznego. 5. Zróżnicowana i nierównomiernie rozwinięta baza noclegowa na obszarze LGD. 6. Niewystarczający poziom aktywności społecznej mieszkańców. 7. Nierównomierny dostęp do oferty kulturalnej na obszarze LGD. 8. Niskie kwalifikacje i umiejętności mieszkańców, wymagające podniesienia lub aktualizacji w kontekście zatrudnienia, działalności społecznej i świadomości ekologicznej. 9. Niewystarczająca oferta opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. 10. Rosnąca liczba osób korzystających z pomocy społecznej. 11. Rosnące wydatki na opiekę społeczną. 12. Peryferyjne położenie w skali kraju. 13. Brak wystarczającej ilości przygotowanych terenów inwestycyjnych. 14. Brak odpowiedniej ilości planów zagospodarowania przestrzennego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Popularność aktywnego wypoczynku i zdrowego, ekologicznego trybu życia. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niekorzystne trendy demograficzne – „starzenie się” społeczeństwa.

<ol style="list-style-type: none"> 2. Wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD. 3. Wzrost popularności wypoczynku i zamieszkania na terenach wiejskich. 4. Wzrost zainteresowania lokalnymi tradycjami, rzemiosłem, rękodziełem i produktami lokalnymi. 5. Promocja walorów turystycznych obszaru. 6. Wzrost aktywności społecznej i ekonomicznej mieszkańców obszaru LGD. 7. Rozwój przedsiębiorstw w oparciu o innowacje, a także projekty dot. eko-innowacji. 8. Zwiększenie potencjału lokalnych organizacji pozarządowych. 9. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii 10. Granica zewnętrzna Polski i UE. 	<ol style="list-style-type: none"> 2. „Ucieczka” osób młodych i aktywnych zawodowo do miast i za granicę. 3. Wzrastająca, silna i niekontrolowana antropopresja. 4. Silna konkurencja turystyczna ze strony innych obszarów Podlasia. 5. Lokalne zanieczyszczenie środowiska naturalnego. 6. Niski poziom aktywności dużej części mieszkańców oraz słabe więzi społeczne. 7. Brak środków na działania rozwojowe i wysokie koszty wdrażania nowoczesnych rozwiązań i technologii przyjaznych środowisku. 8. Wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym. 9. Niestabilność gospodarcza w skali całego kraju.
---	---

Źródło: opracowanie własne

5 SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

5.1 Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami

1. Cele LSR zostały opracowane w oparciu o diagnozę obszaru, wyznaczone problemy oraz potrzeby lokalnej społeczności. Są one wobec siebie komplementarne i koncentrują się na głównych sferach działalności mieszkańców: gospodarczej, zawodowej i społecznej oraz sferach zrównoważonego rozwoju obszaru: wykorzystaniu lokalnych zasobów i rozbudowie infrastruktury. Dzięki podejściu LEADER, cele te będą osiągnięte poprzez ścisłą współpracę z mieszkańcami całego obszaru LSR.
2. W ramach prac na LSR wykorzystano „siedem zasad” podejścia LEADER:
 - 2.1. oddolność – LGD zapewniła w pracach na LSR szeroki udział społeczności lokalnej w tworzeniu i realizacji strategii,
 - 2.2. terytorialność – LSR Kraina Czterech Kultur jest lokalną strategią rozwoju przygotowaną dla zidentyfikowanego, spójnego obszaru obejmującego dziesięć gmin województwa podlaskiego: Dąbrowa Białostocka, Janów, Korycin, Kryniki, Kuźnica, Nowy Dwór, Sidra, Sokółka, Suchowola i Szudziałowo,
 - 2.3. zintegrowanie – LSR poprzez zintegrowane działania, łączy różne dziedziny gospodarki i życia społecznego oraz szeroko integruje zidentyfikowane grupy interesu w celu osiągnięcia złożonych celów,
 - 2.4. partnerstwo – LGD jest organizacją pozarządową, która do realizacji LSR zaprosiła w ramach lokalnego partnerstwa podmioty z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego,
 - 2.5. innowacyjność – LSR definiuje innowacyjność w skali lokalnej, wskazuje zakładany wpływ innowacyjności na rozwój obszaru LSR, zaś LGD będzie animowała do wdrażania innowacji
 - 2.6. decentralizacja zarządzania i finansowania – LSR będzie zarządzana przez organizację pozarządową na zdefiniowane w ramach szerokich konsultacji społecznych cele, na których finansowanie będzie pochodziło z funduszy w ramach EFRR, EFS+ oraz EFRROW,
 - 2.7. sieciowanie i współpraca – LSR przewiduje wymianę doświadczeń i rozpowszechnianie dobrych praktyk, które przyniosą lokalnej społeczności rzeczywiste wyniki zaplanowanych działań.
3. W ramach LSR przewiduje się także zaangażowanie lokalnych społeczności w podejście Smart Villages, które wyrasta w podejścia LEADER, lecz jest bardziej skoncentrowane obszarowo i tematycznie oraz kładzie jeszcze większy nacisk na wykorzystanie narzędzi IT i innowacji. Przewiduje się realizację przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie wiedzy lub innowacji w poszukiwaniu rozwiązań m.in. w obszarach poprawy jakości życia, ograniczenia depopularyzacji, niekorzystnych trendów demograficznych, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska lokalnego, niewystracającej liczby miejsc pracy czy wykluczenia cyfrowego. Istotnym elementem będzie wsparcie wykorzystania nowoczesnych technologii w obszarze OZE, np. nowoczesne instalacje hybrydowe, systemy magazynowania energii, przetwarzanie i wykorzystanie biomasy i odpadów rolniczych.

4. Zaangażowanie różnych grup i zapoczątkowanie procesu budowania partnerstwa międzysektorowego i międzybranżowego leżało już u podstaw formułowania Strategii. Szerokie konsultacje z mieszkańcami umożliwiały przedstawicielom różnych środowisk zaprezentowanie uwag, opinii, jak również poznanie postulatów i potrzeb innych grup społecznych.
5. W ramach poszczególnych celów LSR – zgodnie z podejściem LEADER zostały wypracowane wspólnie z interesariuszami i zaplanowane przedsięwzięcia, które są skierowane do szerokiej grupy mieszkańców obszaru, którzy reprezentują różne sektory: mieszkańców, przedsiębiorców, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i lokalnych liderów. Grupy te zostaną zaangażowane w działania LSR, realizującymi cele i założenia także w ramach innych strategii i programów.
6. Każdy z celów wyznaczonych na poziomie lokalnym, realizowanych w podejściu LEADER, będzie komplementarny z celami wyznaczanymi w wieloletnich strategiach gminnych, regionalnych i ogólnopolskich, realizowanych w ramach różnych programów.
7. Dla każdego z celów szczegółowych LSR stwierdzono zgodność i komplementarność z następującymi dokumentami strategicznymi na poziomie kraju, województwa, powiatów i gmin.
8. Reasumując, LSR wskazuje i uzasadnia:
 - 8.1. doboru zakresów wsparcia – Rozdz. 4 Analiza potrzeb i potencjału LSR oraz Rozdz. 6 Cele i wskaźniki
 - 8.2. wyboru dostępnych źródeł finansowania – Rozdz. 9 Plan finansowy LSR oraz zał. 5 Budżet LSR
 - 8.3. przyjętego sposobu wdrażania LSR (np. realizacja wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie lub harmonizacja zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków) – Rozdz. 3 Partycypacyjny charakter LSR, Rozdz. 7 Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru, Rozdz. 8 Plan działania, Rozdz. 10 Monitoring i ewaluacja oraz załączniki 3 Plan działania oraz 6 Plan komunikacji
 - 8.4. doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR (np. dlaczego projekty grantowe, projekty realizowane w partnerstwie itp.) – Rozdz. 7 Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru oraz zał. 3 Plan działania
 - 8.5. sposobu wzmocnienia planowanych do osiągnięcia efektów – Rozdz. 3 Partycypacyjny charakter LSR, zał. 6. Plan komunikacji
9. Warto jeszcze raz podkreślić, że przez cały czas przygotowania i realizacji LSR stosowane będzie podejście LEADER, które umożliwi zrównoważony rozwój społeczny całego obszaru objętego LSR, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności.
 - 9.1. Wsparcie w ramach podejścia LEADER na poziomie przedmiotowej LSR daje szansę na zapewnienie możliwości realizacji działań wykraczających poza obszary jednostek administracyjnych gmin z jednoczesnym zapewnieniem braku dominującej pozycji sektora publicznego. Warto również zauważyć, iż podejście LEADER gwarantuje inne (często bardzo różnorodne) podejście od innych instrumentów wsparcia (w tym tych zaplanowanych w ramach EFRR oraz EFS+). Bezwzględnie więc zastosowanie podejścia LEADER będzie stanowiło WARTOŚĆ DODANĄ na etapie wdrażania LSR przez LGD.

Tabela 22. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi

Dokument strategiczny	Zgodność i komplementarność z celami LSR
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk kierunkowanych terytorialnie
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	COOP (77) - Współpraca I 13.1. - LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa
Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka Cel operacyjny 1.1. Przemysły przyszłości Cel operacyjny 1.2. Podlaski system otwartych innowacji Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość Cel operacyjny 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego Cel operacyjny 1.5. E-podlaskie Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości Cel strategiczny 3. Partnerski region Cel operacyjny 3.1. Dobre zarządzanie Cel operacyjny 3.2. Kapitał społeczny Cel operacyjny 3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne
Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030	I Obszar strategiczny - Pomoc społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu Cel strategiczny - Włączenie społeczne oraz przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu osób i rodzin II Obszar strategiczny - Rodzina i dziecko Cel strategiczny - Wzmocnienie funkcjonowania rodzin i systemu pieczy zastępczej III Obszar strategiczny - Osoby z niepełnosprawnościami Cel strategiczny - Poprawa warunków życia osób z niepełnosprawnościami w sferze społecznej i zawodowej IV Obszar strategiczny - Profilaktyka uzależnień i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie Cel strategiczny - Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie V Obszar strategiczny - Polityka senioralna Cel strategiczny - Wzmocnienie jakości życia osób starszych VI Obszar strategiczny - Usługi społeczne i deinstytucjonalizacja Cel strategiczny - Rozwój usług społecznych i deinstytucjonalizacja systemu pomocy społecznej VII Obszar strategiczny - Ekonomia społeczna i solidarna Cel strategiczny - Rozwój ekonomii społecznej i solidarnej
Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób z	Cel strategiczny I - Wyrównywanie szans osób z niepełnosprawnością i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu Cel operacyjny 1. Działania profilaktyczne o charakterze społecznym, edukacyjnym i zdrowotnym.

niepełnosprawnością w województwie podlaskim na lata 2019 - 2023	<p>Cel operacyjny 2. Wspieranie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością</p> <p>Cel operacyjny 3. Propagowanie aktywności, integracji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnością</p> <p>Cel strategiczny II - Wzrost zatrudnienia osób z niepełnosprawnością</p> <p>Cel operacyjny 1. Wyrównywanie szans dla osób z niepełnosprawnością w dostępie do pracy</p> <p>Cel operacyjny 2. Tworzenie warunków do rehabilitacji zawodowej dla osób z niepełnosprawnością</p>
Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2022-2027	<p>Cel operacyjny I: Wzrost wiedzy i świadomości mieszkańców województwa podlaskiego na temat zjawiska przemocy w rodzinie.</p> <p>Cel operacyjny II: Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy.</p> <p>Cel operacyjny III: Zwiększenie skuteczności oddziaływań podejmowanych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.</p> <p>Cel operacyjny IV: Wzrost poziomu wiedzy i kompetencji wśród przedstawicieli podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.</p>
Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do 2030	<p>Cele strategiczne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój oferty kulturalnej województwa 2. Edukacja kulturalna 3. Rozwój widowni 4. Rozwój infrastruktury kultury 5. Profesjonalizacja kadr kultury 6. Wspieranie lokalnej specyfiki naszego regionu 7. Stwarzanie warunków do dialogu międzypokoleniowego 8. Wspieranie artystów poprzez rozwój programu stypendiów i nagród 9. Wyrównywanie szans w dostępie do kultury 10. Współpraca zagraniczna w dziedzinie kultury 11. Wzrost znaczenia kultury w obszarze turystyki województwa 12. Promocja kultury województwa
Strategie powiatowe	Program Rozwoju Powiatu Sokólskiego na lata 2023-2030
Dokumenty gminne	<p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Dąbrowa Białostocka</p> <p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Janów</p> <p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Korycin</p> <p>Strategia Rozwoju Gminy Krynki</p> <p>Strategia Rozwoju Gminy Kuźnica</p> <p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Nowy Dwór</p> <p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sidra</p> <p>Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Sokółka</p> <p>Strategia Rozwoju Gminy Suchowola</p> <p>Strategia Rozwoju Gminy Szudziałowo</p> <p>programy ochrony środowiska</p> <p>strategie integracji i rozwiązywania problemów społecznych</p> <p>programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii</p> <p>programy współpracy JST z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego</p> <p>programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy</p>

Źródło: opracowanie własne

10. Także na etapie realizacji LSR zostanie zapewniona kompleksowość wdrażania celów, we współpracy z jak największą liczbą partnerów. Aby umożliwić wymianę informacji między mieszkańcami, przed każdym

naborem organizowane będą otwarte spotkania informacyjne i szkolenia, dotyczące prawidłowego przygotowania projektu i uzupełnienia wniosku.

11. W szczególności warto wskazać, że działania LSR będą również wpisywały się cele i działania Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033, którego celem jest zwiększenie zaangażowania młodzieży i młodzieżowych organizacji pozarządowych w życiu publicznym, w szczególności w zakresie zaangażowania młodzieży oraz wzmocnienia instytucjonalnego inicjatyw młodzieżowych.
12. Celem LGD jest stałe podtrzymywanie aktywnego dialogu społecznego i wspieranie procesu budowania partnerstw na różnych szczeblach w ramach realizacji każdego z celów niniejszej Strategii. Będzie to również premiowane podczas naborów tych projektów, które będą realizowane w partnerstwie, w szczególności partnerstwie międzysektorowym z udziałem partnera z sektora gospodarczego. Działania te pozwolą na wzmocnienie współpracy i integracji między różnymi sektorami i partnerami na obszarze LSR.
13. W celu osiągnięcia efektu synergii, niezbędne jest nie tylko zintegrowanie działań różnych partnerów i grup, ale również zrównoważone i kompleksowe wykorzystanie zasobów, w szczególności unikatowych i wyróżniających obszar LSR walorów.
14. Także na poziomie samej LSR, poszczególne działania są ze sobą spójne i wykazują synergię oraz komplementarność w osiągnięciu założonych celów LSR.



15. Biorąc pod uwagę zrównoważony rozwój, który leży u podstaw polityki UE, Polski oraz strategii regionalnych, LSR nawiązuje do trzech kluczowych obszarów: społeczeństwa (czyli człowieka), regionu (czyli miejsca / środowiska, w którym żyjemy) oraz gospodarki (czyli przedsiębiorczości).
 - 15.1. Aktywne społeczeństwo to silny kapitał społeczny całego obszaru LSR, który daje możliwość wykorzystania go w rozwoju gospodarki regionu, kształtowania nowych i rozwoju istniejących organizacji pozarządowych, to także monitoring społeczny procesów decyzyjnych oraz edukacja na każdym etapie rozwoju.
 - 15.2. Atrakcyjny region to miejsce życia, w którym chce się żyć i pracować, cenne i chronione środowisko naturalne. To również miejsce, do którego mieszkańcy chętnie zapraszają turystów czy partnerów do prowadzenia działalności.
 - 15.3. Nowoczesna gospodarka, która może się rozwijać dzięki kreatywnemu społeczeństwu i innowacyjnym przedsiębiorstwom w naszym regionie w myśl zasady zrównoważonego rozwoju.

16. Podsumowując, przedsięwzięcia LSR wykazują synergię w osiąganiu wyznaczonych celów. Są one komplementarne i wzajemnie się uzupełniają zarówno na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym, jak również lokalnym.

5.2 Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

1. Przygotowując Lokalną Strategię Rozwoju przeprowadzona została analiza pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących ten dokument do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Wynik dokonanej analizy wskazał na brak konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Kraina Czterech Kultur.
2. Poniżej przedstawiono podsumowanie i wnioski z przeprowadzonej analizy:
 - 2.1. Wśród operacji planowanych do realizacji ramach LSR brakuje przedsięwzięć bądź innych działań, których realizacja stwarzałyby ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 (w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2022 poz. 1029 z późn.zm.) oraz Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2019 poz. 1839 z późn.zm.).
 - 2.1.1. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów, jak i samą LGD, będą realizowane w taki sposób, by były zgodne z obowiązującymi przepisami, nie zagrażały środowisku naturalnemu oraz zdrowiu i życiu ludzi.
 - 2.1.2. Ze względu na charakter planowanych operacji, nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych.
 - 2.1.3. Realizacja przedsięwzięć na obszarach chronionej przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym, będzie przebiegała z bezwzględnym respektowaniem prawnych norm krajowych i międzynarodowych.
 - 2.2. LSR nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ww. przepisów dot. ochrony środowiska.
 - 2.3. Lokalna Strategia Rozwoju stanowi uszczegółowienie strategicznych dokumentów, w tym PS WPR na 2023-2027 (<https://www.gov.pl/web/wprpo2020/prognoza-oddziaływania-na-srodowisko--konsultacje-zakonczone>) oraz FEEdP 2021-2027 (<https://rpo.wrotapodlasia.pl/konsultacje/konsultacje-spoleczne-prognozy-oddziaływania-na-srodowisko-projektu-programu-fedp-2021-2027.html>), które zostały poddane procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

6 CELE I WSKAŹNIKI

6.1 Specyfikacja i opis celów

1. LGD Kraina Czterech Kultur, uwzględniając diagnozę obszaru LGD, wyniki konsultacji społecznych, analizę SWOT oraz cele dokumentów strategicznych i programach województwa podlaskiego, w tym Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 i PROW 2021-2027, przygotowała do realizacji wielofundusową Lokalną Strategię Rozwoju, obejmującą fundusze w ramach EFRR, EFS+ oraz EFRROW.
2. Strategia obejmować będzie realizację 3 celów głównych, 7 celów szczegółowych i 11 przedsięwzięć, co umożliwi kompleksowe i komplementarne rozwiązanie zidentyfikowanych potrzeb i problemów.
3. W ramach Strategii szczególny nacisk położony zostanie na pełniejsze wykorzystanie potencjału turystycznego oraz ochronę zasobów naturalnych, a także wsparcie działań prowadzących do aktywizacji i integracji lokalnej społeczności. Szczególne miejsce w strukturze celów i przedsięwzięć przyznano przedsiębiorcom oraz grupom defaworyzowanym.

Tabela 23. Cele i przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju

CEL OGÓLNY	CEL SZCZEGÓŁOWY	PRZEDSIĘWZIĘCIA
1. Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR	1.1. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.	1.1.1. Wspieranie wysokiej jakości edukacji. (EFS+) 1.1.2. Tworzenie nowych miejsc opieki przedszkolnej. (EFS+)
	1.2. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.	1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej. (EFS+) 1.2.2. Funkcjonowanie LGD. (EFS+) (EFRROW) 1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji. (EFRROW)
	1.3. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej;	1.3.1. Usługi opiekuńcze. (EFS+)

	modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.	
	1.4. Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.	1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny. (EFS+)
2. Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LSR	2.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	2.1.1. Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. (EFRR) 2.1.2. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej. (EFRROW)
3. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR	3.1. Rozwój przedsiębiorczości	3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. (EFRROW)
	3.2. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.	3.2.1. Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych na potrzeby własne lokalnych społeczności (EFRR)

Źródło: opracowanie własne

Opis przedsięwzięć i sposobów ich realizacji

4. Poniżej zaprezentowano przedsięwzięcia, służące realizacji celów LSR. Wynikają one z przeprowadzonej diagnozy oraz szeregu konsultacji społecznych. Ich realizacja będzie sposobem rozwiązania zidentyfikowanych i zgłaszanych problemów społecznych oraz wykorzystaniem potencjału społeczeństwa i obszaru LGD.
5. Wszystkie przedsięwzięcia tam, gdzie jest to możliwe i uzasadnione, wykazują synergię lub komplementarność w osiągnięciu przyjętych celów LSR. Zależności między nimi są opisane i uzasadnione zakresem i specyfiką przedsięwzięć oraz celami LSR.

Cel ogólny 1. Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR

6. **Cel szczegółowy 1.1.** Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji¹, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
7. **Przedsięwzięcie 1.1.1.** Wspieranie wysokiej jakości edukacji. (EFS+)
 - Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: dzieci, młodzież, nauczyciele i kadra placówek edukacyjnych oraz rodzice obszaru LGD
 - Zakres: Wsparcie projektów edukacyjnych, doradztwo edukacyjno-zawodowe, realizacja dodatkowych zajęć dydaktyczno- wyrównawczych, realizacja zajęć rozwijających uzdolnienia w szczególności u uczniów z małych szkół. Główne kierunki rozwoju kompetencji kluczowych, w tym m.in. języki obce, kompetencje matematyczne, naukowo-techniczne, informatyczne oraz inne umiejętności niezbędne na rynku pracy.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
8. **Przedsięwzięcie 1.1.2.** Tworzenie nowych miejsc opieki przedszkolnej. (EFS+)
 - Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: dzieci, nauczyciele i kadra placówek edukacyjnych oraz rodzice obszaru LGD
 - Zakres: Zapewnienie równego dostępu do edukacji przedszkolnej. Wsparcie przedszkoli w prowadzeniu skutecznej edukacji włączającej, w tym dostosowania istniejących miejsc do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami. Tworzenie nowych miejsc przedszkolnych.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
9. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 1.1.

Tabela 24. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.1.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCO01	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	5	50

¹ W przypadku PS WPR przez osoby w niekorzystnej sytuacji rozumie się w szczególności: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami lub osoby poszukujące zatrudnienia, w tym mieszkańców osiedli po-PGR, migrantów

IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCO03	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoby	20	200
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCO07	Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	sztuki	1	10
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCO02	Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki	0	2
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCO11	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	sztuki	0	2
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLOCO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Tabela 25. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.1.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
IX	4 (f)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLFCR01	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu	osoby	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

10. **Cel szczegółowy 1.2.** Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.
11. **Przedsięwzięcie 1.2.1.** Aktywna integracja społeczności lokalnej. (EFS+)
- Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy obszaru LGD
 - Zakres: Realizacja oddolnych inicjatyw ukierunkowanych w szczególności na aktywne włączenie ma na celu poprawę sytuacji danej rodziny lub osoby, co ma doprowadzić do wyrównania szans na rynku pracy i podjęcia ewentualnego zatrudnienia. Priorytetem będzie włączenie do społeczeństwa i zapewnienie warunków do rozwoju, a następnie zwiększenie zdolności do zatrudnienia.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
12. **Przedsięwzięcie 1.2.2.** Funkcjonowanie LGD. (EFS+) (EFRROW)
- Sposób realizacji: umowa pomiędzy LGD a Urzędem Marszałkowskim
 - Główne grupy docelowe: LGD
 - Zakres: W ramach przedsięwzięcia finansowane będą koszty bieżące LGD oraz aktywizacji (działania określone w Planie komunikacji), w szczególności: organizacja szkoleń, doradztwa, konsultacji, pokazów, wyjazdów studyjnych, realizacja działań integracyjnych, wzmacniających tożsamość lokalną i regionalną, podnoszenie kwalifikacji kadry LGD
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: Urząd Marszałkowski
13. **Przedsięwzięcie 1.2.3.** Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji. (EFRROW)
- Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy obszaru LGD
 - Zakres: Włączenie osób z grup w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych na obszarach wiejskich.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
14. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 1.2.

Tabela 26. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.2.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundus z	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
IX	4 (h)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLOCO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	1
IX	4 (h)	EFS+	słabiej rozwinięty	EECO02+04	Liczba osób niezatrudnionych objętych	osoby	9	90

					wsparcie w programie			
--	--	--	--	--	----------------------	--	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Tabela 27. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.2.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
IX	4 (h)	EFS+	stabilizacja	FEPDP03	Liczba zrealizowanych Lokalnych Strategii Rozwoju do 2029 roku	szt.	1
		EFROW		R.42	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	osoby	100
		EFROW		R.1	Zwiększenie efektywności dzięki wiedzy i innowacjom	osoby	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027 oraz PS WPR 2023-2027

15. **Cel szczegółowy 1.3.** Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.
16. **Przedsięwzięcie 1.3.1.** Usługi opiekuńcze. (EFS+)
- Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy obszaru LGD
 - Zakres: Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości, przystępnych cenowo i zrównoważonych usług, w szczególności na obszarach wiejskich.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
17. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 1.3.

Tabela 28. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.3.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
IX	4 (k)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLKLCO02	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby	40	400
IX	4 (k)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLOCO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Tabela 29. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.3.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
IX	4 (k)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLKLCO02	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	szt.	250

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

18. **Cel szczegółowy 1.4.** Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.
19. **Przedsięwzięcie 1.4.1.** Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny. (EFS+)
 - Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy obszaru LGD
 - Zakres: Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz biernych zawodowo, w szczególności dzieci i młodzież.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
20. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 1.4.

Tabela 30. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.4.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
IX	4 (I)	EFS+	słabiej rozwinięty	EECO01	Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+	osoby	20	220
IX	4 (I)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLOCO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Tabela 31. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.4.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
IX	4 (I)	EFS+	słabiej rozwinięty	PLHILCR01	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	osoby	90

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Cel ogólny 2. Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LSR

21. **Cel szczegółowy 2.1.** Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
22. **Przedsięwzięcie 2.1.1.** Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. (EFRR)
 - Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LGD

- Zakres: Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych, ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000, fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
23. **Przedsięwzięcie 2.1.2.** Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej. (EFRROW)
- Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy
 - Główne grupy docelowe: mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LGD
 - Zakres: Operacje w zakresie poprawy bezpieczeństwa publicznego, małej architektury publicznej w obszarze infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej.
 - Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD
24. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 2.1.

Tabela 32. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 2.1.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
V	5 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCO080	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	1
V	5 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCO074	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	6 277	62 775

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEoP 2021-2027

Tabela 33. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 2.1

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
V	5 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCR077	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	osoby	1200
		EFROW		R.38	Odsetek ludności wiejskiej objętej strategiami rozwoju lokalnego	osoby	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEoP 2021-2027 oraz PS WPR 2023-2027

Cel ogólny 3. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR

25. **Cel szczegółowy 3.1.** Rozwój przedsiębiorczości.

26. **Przedsięwzięcie 3.1.1.** Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. (EFROW)

- Sposób realizacji: konkurs
- Główne grupy docelowe: mieszkańcy i przedsiębiorcy obszaru LGD, w tym rolnicy
- Zakres: Operacje w zakresie: gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych lub krótkich łańcuchów żywnościowych.
- Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

27. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 3.1.

Tabela 34. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 3.1.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
		EFROW		R.37	Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	szt.	75

Źródło: opracowanie własne na podstawie PS WPR 2023-2027

28. **Cel szczegółowy 3.2.** Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.

29. **Przedsięwzięcie 3.2.1.** Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych na potrzeby własne lokalnych społeczności. (EFRR)

- Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy

- Główne grupy docelowe: mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LGD
- Zakres: Projekty dotyczące budowy i rozbudowy odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i/lub ciepła wraz z magazynami działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci lub tworzenie wysp energetycznych, gdy przyłączenie obiektu do sieci jest niemożliwe.
- Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

30. Wskaźniki dla Celu szczegółowego 3.2.

Tabela 35. Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 3.2.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
X	2 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCO074	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	6 277	62 775
X	2 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCO080	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	1
X	2 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	RCO105	Rozwiązania w zakresie magazynowania energii elektrycznej	MWh	0,003	0,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEdP 2021-2027

Tabela 36. Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 3.2.

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel końcowy (2029)
X	2 (ii)	EFRR	słabiej rozwinięty	FEPDR02	Liczba gospodarstw domowych korzystających z magazynowanej energii elektrycznej	sztuki	90

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEoP 2021-2027

31. Związki pomiędzy przeprowadzoną diagnozą, analizą SWOT oraz zdiagnozowanymi problemami w konsultacjach społecznych, przedstawia matryca logiczna.

Tabela 37. Matryca logiczna - logika interwencji LSR

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cel szczegółowy	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływani e	Czynniki zewnętrzne
<ul style="list-style-type: none"> niskie kwalifikacje i umiejętności mieszkańców, wymagające podniesienia lub aktualizacji w kontekście zatrudnienia, działalności społecznej i świadomości ekologicznej niewystarczająca oferta opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 rosnąca liczba osób korzystających z pomocy społecznej rosnące wydatki na 	1. Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR	1.1. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności	1.1.1. Wspieranie wysokiej jakości edukacji. (EFS+) 1.1.2. Tworzenie nowych miejsc opieki przedszkolnej (EFS+)	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością Wspierane strategie rozwoju lokalnego	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu Odsetek ludności wiejskiej objętej strategiami rozwoju lokalnego	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD dostępność środków z innych funduszy pomocowych na te same zakresy tematyczne duże zainteresowanie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów realizacją projektów finansowanych

<p>opiekę społeczną</p> <ul style="list-style-type: none"> • niewystarczającą aktywność społeczną mieszkańców • konieczność wsparcia działań o charakterze aktywizacyjnym i integracyjnym • istotna rola LGD jako lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju obszaru, • konieczność włączenia mieszkańców w proces wdrażania LSR, podjęcia działań informacyjnych i promocyjnych oraz zapewnienia niezbędnych środków na obsługę administracyjną LGD 		<p>edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.</p>		<p>kierowanego przez społeczność</p>		<p>h ze środków LSR</p>
		<p>1.2. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.</p>	<p>1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej. (EFS+)</p> <p>1.2.2. Funkcjonowanie LGD. (EFS+) (EFRROW)</p> <p>1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji. (EFRROW)</p>	<p>Liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność</p>	<p>Liczba zrealizowanych Lokalnych Strategii Rozwoju do 2029 roku Zwiększenie efektywności dzięki wiedzy i innowacjom</p>	
		<p>1.3. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej</p>	<p>1.3.1. Usługi opiekuńcze. (EFS+)</p>	<p>Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność</p>	<p>Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej</p>	

		na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.					
		1.4. Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.	1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjo	Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu		

			nalizacja systemów wsparcia rodziny. (EFS+)				
	2. Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LSR	2.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	2.1.1. Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. (EFRR) 2.1.2. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej. (EFRROW)	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem Odsetek ludności wiejskiej objętej strategiami rozwoju lokalnego	Liczba udzielonych noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania (ogółem)	<ul style="list-style-type: none"> • stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD • dostępność środków z innych funduszy pomocowych na te same zakresy tematyczne • skomplikowane przepisy dotyczące realizacji operacji inwestycyjnych • duża motywacja mieszkańców i władz

							lokalnych do podjęcia działań w tym zakresie
	3. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR	3.1. Rozwój przedsiębiorczości	3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. (EFROW)	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa Liczba operacji polegających na wdrożeniu pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	Wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 000 ludności	<ul style="list-style-type: none"> • stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD • atrakcyjność instrumentów wsparcia dla przedsiębiorców w ze środków innych niż LSR
		3.2. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.	3.2.1. Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych na potrzeby własne lokalnych społeczności. (EFRR)	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Rozwiązania w zakresie magazynowania energii elektrycznej	Liczba gospodarstw domowych korzystających z magazynowanej energii elektrycznej		<ul style="list-style-type: none"> • sytuacja gospodarcza w kraju • kondycja finansowa lokalnych firm

Źródło: opracowanie własne

6.2 Założenia analizy wskaźnikowej LSR LGD Kraina Czterech Kultur

1. W LSR zawarte zostały wszystkie obowiązkowe wskaźniki wynikające z przepisów programowych (odpowiadające zakresom wsparcia przewidzianym w LSR). W związku z tym, każdemu z przedsięwzięć przyporządkowano wskaźniki adekwatnie do celów szczegółowych (rezultaty i produkty) z listy wskaźników programów PROW i FEoP.
2. Przyjęte wskaźniki są przejrzyste i mierzalne (wskazano wartość bazową, wartość docelową, terminy ich osiągania oraz opisano źródła danych, sposób i częstotliwość pomiaru). Wszystkie wskaźniki są adekwatne do odpowiednich celów i przedsięwzięć, są bezpośrednio związane z zakresem udzielanego wsparcia i pozwalają na mierzenie efektów poszczególnych operacji. Szczegółowy sposób i częstotliwość dokonywania pomiarów zostały określone w zasadach monitorowania i ewaluacji.
3. Wartość bazową wskaźników produktu i rezultatu ustalono na zero. Przyjęte wskaźniki oddziaływania zostały oparte o dane pochodzące ze źródeł statystyki publicznej (Bank Danych Lokalnych GUS). Wartość wyjściowa tych wskaźników została określona na podstawie danych BDL GUS według stanu na 31.12.2021 r. Wskaźniki określają też wpływ LSR na osiągnięcie celów strategii rozwoju województwa podlaskiego.

6.3 Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

1. Do zaplanowanych celów zostały przyporządkowane źródła finansowania. Podział na fundusze oraz przyporządkowana alokacja została przedstawiona w tabeli poniżej.

Tabela 38. Przedstawienie celów LSR z podziałem na źródła finansowania

CEL OGÓLNY	CEL SZCZEGÓŁOWY	PRZEDSIĘWZIĘCIA	FUNDUSZ	KWOTA ALOKACJI [EURO]
1. Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR	1.1. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.	1.1.1. Wspieranie wysokiej jakości edukacji.	EFS+	116 290,00
		1.1.2. Tworzenie nowych miejsc opieki przedszkolnej.	EFS+	133 334,00
	1.2. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.	1.2.1. Aktywna integracja społeczności lokalnej.	EFS+	387 576,00
		1.2.2. Funkcjonowanie LGD.	EFS+	269 410,00
		Funkcjonowanie LGD.	EFRR	462 500,00
		1.2.3. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji.	EFRR	400 000,00

	1.3. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.	1.3.1. Usługi opiekuńcze.	EFS+	660 140,00
	1.4. Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.	1.4.1. Aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz deinstytucjonalizacja systemów wsparcia rodziny. (EFS+)	EFS+	366 817,00
2. Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LSR	2.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	2.1.1. Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej.	EFRR	1 291 667,00
		2.1.2. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.	EFRRROW	400 000,00
3. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR	3.1. Rozwój przedsiębiorczości	3.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.	EFRRROW	1 200 000,00
	3.2. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.	3.2.1. Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych na potrzeby własne lokalnych społeczności.	EFRR	1 285 347,00

Źródło: opracowanie własne

6.4 Zgodność celów LSR z celami programów PROW i FEoP

1. LGD Kraina Czterech Kultur wdraża wielofundusową Lokalną Strategię Rozwoju ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027 (EFRROW) i programu Fundusze Europejskie dla Podlasia 2021-2027 (EFRR i EFS+) w ramach realizacji instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).
2. W ramach programu FEoP 2021-2027 wskazano następujące cele szczegółowe wdrażane z zastosowaniem instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).
 - 2.1. Priorytet V: Zrównoważony rozwój terytorialny (CP5, EFRR)
 - 2.1.1. Działanie 5.2 - Cel szczegółowy (ii): Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 2.1
 - 2.2. Priorytet IX: Fundusze na rzecz Rozwoju Lokalnego (CP4, EFS+)
 - 2.2.1. Działanie 9.1 - Cel szczegółowy (f): Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 1.1
 - 2.2.2. Działanie 9.2 - Cel szczegółowy (h): Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 1.2
 - 2.2.3. Działanie 9.3 - Cel szczegółowy (k): Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 1.3
 - 2.2.4. Działanie 9.4 - Cel szczegółowy (l): Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 1.4
 - 2.3. Priorytet X: Wspieranie energii odnawialnej na potrzeby lokalnych społeczności (CP2, EFRR)
 - 2.3.1. Działanie 10.1 - Cel szczegółowy (ii): Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju – w LSR realizowany w ramach celu szczegółowego 3.2
3. W ramach PS WPR 2023-2027 działania realizowane przez RLKS będą w ramach interwencji nr I 13.1. - LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Wskazane tam działania, będą realizowane w LSR w ramach celu szczegółowego 1.1, 1.2, 2.1 i 3.1.

4. Cele i przedsięwzięcia LSR w pełni wpisują się we wszystkie cele programowe – zarówno programu FEoP, jak również PS WPR, co zostało szczegółowo zaprezentowane w opisie poszczególnych celów głównych, szczegółowych i przedsięwzięć.

7 SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

1. Przewidziano dwa sposoby realizacji przedsięwzięć: tryb konkursowy oraz projekty grantowe.
 - 1.1. Operacje własne LGD będą mogły być realizowane w sytuacji zidentyfikowania istotnych zagrożeń dla osiągnięcia zakładanych wartości wskaźników (po wprowadzeniu odpowiednich zmian w LSR i ich akceptacji przez Samorząd Województwa).
2. LGD będzie opracowywać szczegółowe procedury wyboru operacji i grantobiorców. Będą one udostępniane do wiadomości publicznej w biurze LGD i na stronie internetowej LGD.
 - 2.1. Procedury wyboru zostały opracowane z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawnych i wytycznych, dotyczących instrumentu RLKS.
 - 2.2. Procedury oceny i wyboru operacji są niedyskryminujące, przejrzyste i niebudzące wątpliwości ze strony wnioskodawców, grantobiorców oraz instytucji zaangażowanych w proces wdrażania LSR.
 - 2.3. Główny cel ww. procedur to sprawny, terminowy, niedyskryminujący i przejrzysty sposób wyboru wnioskodawców oraz grantobiorców, ubiegających się o środki z budżetu LSR.
3. LGD planuje stosować podobne zasady realizacji naborów w przypadku procedury konkursowej i projektów grantowych.
 - 3.1. Nabór wniosków oraz grantobiorców ogłaszany będzie na stronie internetowej LGD (po ustaleniu dat naboru z Samorządem Województwa).
 - 3.2. Nabór będzie trwał od 14 do 30 dni.
 - 3.3. Wnioski o przyznanie pomocy/powierzenie grantu będzie można składać bezpośrednio do biura LGD, pod adresem wskazanym w ogłoszeniu o naborze oraz w terminie wskazanym w ogłoszeniu.
 - 3.4. Ocena wniosków zostanie dokonana w ciągu 45 dni od dnia zakończenia naboru wniosków.
4. Po zakończeniu naboru dokonuje się wstępnej oceny:
 - 4.1. złożenia wniosku w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze,
 - 4.2. zgodności operacji z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze,
 - 4.3. zgodności operacji z formą wsparcia wskazaną w ogłoszeniu o naborze,
 - 4.4. spełniania dodatkowych warunków udzielenia wsparcia obowiązujących w ramach naboru.
5. Za wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia odpowiada Rada.
 - 5.1. Każdy członek Rady przed rozpoczęciem oceny wniosku zobowiązany będzie podpisać deklarację bezstronności lub wyłączyć się z oceny danego projektu.
 - 5.2. LGD prowadzić będzie także rejestr interesów członków Rady, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami w celu zapewnienia bezstronnej oceny.
 - 5.3. Członkowie Rady, dopuszczeni do oceny danego projektu, dokonają jego sprawdzenia pod kątem zgodności z LSR, warunkami danego naboru, zasadami przyznania pomocy w ramach odpowiedniego Programu oraz kryteriami wyboru stosowanymi przez LGD.

- 5.4. Do oceny projektów Rada może powoływać ze swojego grona zespoły robocze i komisje, posiłkować się opiniami ekspertów i elektronicznym systemem oceny projektów. W trakcie oceny projektu zapewnione zostanie, że żadna pojedyncza grupa interesu nie będzie kontrolować procesu podejmowania decyzji.
6. Rada dokonuje wyboru operacji na podstawie kryteriów wyboru spośród operacji:
 - 6.1. które są zgodne z LSR i odpowiednim Programem,
 - 6.2. zostały złożone w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia,
 - 6.3. są zgodne z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia.
7. Za prawidłowy przebieg wyboru odpowiedzialny jest Przewodniczący Rady (lub jego Zastępca), wspierany przez pracowników biura LGD.
 - 7.1. W przypadku wystąpienia rozbieżnych ocen członków Rady w ramach kryteriów wyboru, Przewodniczący (lub jego Zastępca) zwróci uwagę na ten fakt odpowiednim członkom Rady i poproszą o ponowną weryfikację poprawności przyznania punktów. Jeśli któryś z członków podtrzyma swoją decyzję, powodującą rozbieżność w punktacji, konieczne będzie załączenie do karty oceny jego pisemnego uzasadnienia podjętej decyzji.
8. W przypadku uzyskania jednakowej ilości punktów przez dwie lub więcej operacji ich kolejność na liście operacji zostanie ustalona poprzez:
 - 8.1. porównanie ilości punktów uzyskanych przez poszczególne operacje w pierwszym kryterium rozstrzygającym (wskazanym na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia) – operacja, która uzyskała więcej punktów w ramach danego kryterium otrzyma wyższe miejsce na liście operacji; jeśli ilość zdobytych punktów w ramach pierwszego kryterium rozstrzygającego będzie równa LGD przeprowadzi analizę w ramach drugiego kryterium rozstrzygającego (wskazanego na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia); jeśli nadal występuje remis zadecyduje ilość punktów zdobyta w ramach trzeciego kryterium rozstrzygającego (wskazanego na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia);
 - 8.2. porównanie wysokości wkładu własnego wnioskodawcy, wyrażonej w złotych (obliczanej jako różnica między sumą kosztów kwalifikowalnych operacji a wnioskowaną kwotą pomocy) – operacja z wyższą wartością wkładu własnego uzyska wyższe miejsce na liście; tryb ten jest stosowany, jeżeli ustalenie kolejności operacji w oparciu o kryteria rozstrzygające nie było możliwe (dwie lub więcej operacji uzyskały identyczny wynik we wszystkich trzech kryteriach rozstrzygających).
9. W terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji, LGD:
 - 9.1. przekazuje wnioskodawcom informację o wynikach wyboru i możliwości wniesienia protestu/odwołania,
 - 9.2. zamieszcza na swojej stronie internetowej listę operacji zgodnych z LSR oraz listę operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia oraz protokół z posiedzenia Rady, zawierający informację o wyłączeniach z oceny członków Rady (ze wskazaniem wniosków, których dotyczy wyłączenie),
 - 9.3. przekazuje dokumentację, związaną z przeprowadzonym naborem do Samorządu Województwa.
10. LGD będzie przetwarzać dane osobowe z poszanowaniem obowiązków wynikających z przepisów prawa dotyczących przetwarzania danych osobowych.

11. Procedury wyboru operacji uwzględniają obowiązujące przepisy i wytyczne. LGD będzie dbała, aby w sytuacji zmiany obowiązujących przepisów lub opracowania nowych, wiążących wytycznych, procedury zostały każdorazowo odpowiednio zaktualizowane.
12. Kryteria wyboru operacji będą ustanowione w sposób oddolny, przy szerokim udziale różnych grup mieszkańców oraz omówione z członkami Rady. Kryteria wynikają z przeprowadzonej diagnozy obszaru, analizy SWOT, przyjętych celów oraz zakładanych wskaźników realizacji strategii.
13. Warto podkreślić, że LGD przewiduje premiowanie projektów realizowanych w partnerstwie z udziałem partnerów zagranicznych oraz krajowych z spoza obszaru objętego LSR. Punktacji nie będą podlegać projekty, z których specyfiki wynika, że jedyną ich formą realizacji jest partnerstwo (np. projekty w zakresie skracania łańcuchów dostaw).
 - 13.1. Zachęcając do partnerstwa LGD będzie wspierało współpracę z innymi podmiotami m.in. poprzez animowanie podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami (nie tylko z terenu LGD) poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne, itp. LGD będzie też wspierać realizację projektów partnerskich poprzez kojarzenie partnerów.
 - 13.2. Jednym z elementów związanych z realizacją założonych celów, w LSR przewidziano organizację konkursów na projekty realizowane w partnerstwie z udziałem partnerów zagranicznych oraz krajowych spoza obszaru objętego LSR.
 - 13.3. Konkursy te mają na celu wymianę doświadczeń, projektowanie wspólnych działań i znajdowanie wspólnych rozwiązań problemów zidentyfikowanych w LSR. Dopuszcza się skalowanie działań już wypracowanych w projektach innowacyjnych np. w ramach programu POWER. Współpraca z partnerami ponadnarodowymi oraz krajowymi spoza obszaru objętego LSR nie powinna być wartością „samą w sobie”, musi cechować się wartością dodaną, tj. np. realizacją szerszego zakresu działań, realizacją działań w sposób bardziej nowoczesny/nowatorski, wniesieniem specjalistycznego potencjału kadrowego lub technicznego lub społecznego – co znacznie wzmacnia projekt. Projekty partnerskie powinny więc w efekcie dążyć do osiągnięcia szerszych rezultatów niż projekty realizowane bez zaangażowania partnerów.
 - 13.4. W przypadku projektów realizowanych w partnerstwie z podmiotami spoza obszaru objętego LSR z terenu województwa podlaskiego (jak także spoza terenu województwa), wartością dodaną może być synergia doświadczeń w obszarach wspieranych na poziomie EFS+ i EFRR w ramach różnych LSR-ów (szczególnie w odniesieniu do grup defaworyzowanych, np. seniorów lub osób młodych), w tym współpraca międzykulturowa i ponadregionalna, prowadząca do osiągnięcia trwalszych produktów i rezultatów zaplanowanych w poszczególnych projektach działań.

Innowacyjność

14. Na potrzeby kryteriów wyboru operacji przyjętą następującą definicję innowacyjności:

Innowacyjność – zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).
15. Metodą wdrożenia zdefiniowanych innowacji będzie uwzględnienie kryterium innowacyjności w lokalnych kryteriach wyboru projektów. W szczególności będzie punktowany stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

- 15.1. rozwiązania kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji,
 - 15.2. imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, ale dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
16. LGD będzie prowadziła działania w zakresie animowania do wdrażania innowacji, m.in.: poprzez stronę internetową, spotkania z potencjalnymi wnioskodawcami, doradztwo, szkolenia, wymianę wiedzy, a także udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR.
 17. Innowacyjność będzie realizowana w szczególności w ramach celu szczegółowego 3.1. Rozwój przedsiębiorczości oraz 3.2 Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju. Gdzie będą podlegały preferencjom operacje dotyczące rozwoju przedsiębiorstw w oparciu o innowacje, a także projekty dot. ekoinnowacji, które pozwolą jednocześnie na osiągnięcie celów przekrojowych w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu. Promowanie innowacyjności przewiduje się także na poziomie EFS+ we wszystkich wdrażanych przedsięwzięciach, w szczególności w zakresie rozwiązań związanych z deinstytucjonalizacją usług społecznych. W tym zakresie dopuszcza się premiowanie wykorzystywania innowacyjnych rozwiązań wypracowanych na poziomie programu POWER, w tym także poprzez ich skalowanie na poziomie obszaru LSR.

Określenie intensywności pomocy

18. Intensywność pomocy, tj. wysokość wsparcia na realizację operacji w ramach LSR, w zależności od kategorii beneficjenta lub rodzaju operacji, nie będzie przekraczać wartości określonych w przepisach wykonawczych dotyczących warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach PS WPR 2023-2027 oraz w FEoP 2021-2027.
19. Zmniejszenie intensywności pomocy w przypadku jakiegokolwiek beneficjenta lub rodzaju operacji, zostanie określone w ogłoszeniu o konkursie.

8 PLAN DZIAŁANIA

1. Plan działania odzwierciedla cele ogólne, szczegółowe oraz przedsięwzięcia zaprezentowane w LSR.
2. Plan jest bezpośrednio powiązany z zapisami matrycy logicznej oraz przyjętymi wskaźnikami. W planie uwzględniono wszystkie adekwatne wskaźniki produktu do wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć oraz rezultaty do celów szczegółowych w zakresie finansowania ich z EFRR, EFS+ oraz EFRROW.
3. Założone cele i wskaźniki podane w LSR będą osiągane przez LGD do czasu zakończenia wdrażania LSR. Większość efektów poszczególnych operacji będzie możliwa do zmierzenia po 2024r. (m.in. ze względu czas uruchomienia LSR, czas niezbędny na przygotowanie wnioskodawców do prawidłowego opracowania wniosków, ogłoszenie i przeprowadzenie naborów wniosków, wystąpienie do UM z wnioskiem o uruchomienie projektów, konieczność oczekiwania z rozpoczęciem projektów do momentu podpisania umowy z LGD/UM oraz czas niezbędny na rozliczenie projektu i otrzymanie ostatecznej refundacji).
4. W związku z powyższym, LGD przewiduje realizację co najmniej 10% poziomu każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w ramach LSR do końca 2024r.
5. Monitoring poszczególnych wskaźników, z podziałem na fundusze, odbywać się będzie w okresach corocznych i kumulowany będzie zgodnie z zasadami sprawozdawczości przyjętymi dla RLKS.

Kamienie milowe realizacji LSR

6. W procesie wdrażania LSR możemy wyróżnić trzy etapy:
 - 6.1. Etap I – od 2023 do końca 2024 roku;
 - 6.2. Etap II – od początku 2025 do końca 2027 roku;
 - 6.3. Etap III – od początku 2028 roku do końca 2029 roku.
7. Tym samym, kamienie milowe realizacji LSR to lata 2024, 2027 oraz 2029.
8. Założony Plan działania wynika z oczekiwań potencjalnych beneficjentów, jak również harmonogramu wdrażania funduszy europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, a uwzględniając zasadę n+2, czyli wdrażanie programów do końca 2029r.

9 Plan finansowy LSR

1. LSR finansowana będzie ze środków:
 - 1.1. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) w kwocie 1 933 567,00 euro,
 - 1.2. oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w kwocie 2 577 014,00 euro w ramach programu Fundusze Europejskie dla Podlasia 2021-2027 oraz
 - 1.3. Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach PS WPR 2023-2027 w kwocie 2 462 500,00 euro.
2. Łączne nakłady na realizację LSR wynoszą 6 973 081,00 euro.
 - 2.1. Ponad 50% budżetu w ramach poddziałania Realizacja LSR (finansowanego ze środków PROW) przeznaczono na operacje przyczyniające się do tworzenia lub utrzymania miejsc pracy.
 - 2.2. Maksymalnie 15% budżetu EFS+ w LSR przeznaczonych na wdrażanie operacji poświęcone jest na przedsięwzięcia związane z wspieraniem edukacji (cel szczegółowy 4f).
 - 2.3. Zgodnie z przyjętymi poziomami koncentracji tematycznej w perspektywie 2021-2027, nie mniej niż 30% budżetu EFRR przeznaczono na cel polityki 2. Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa.
3. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR został przedstawiony w rozdz. 6.3 Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.
4. Dodatkowo, przewiduje się finansowanie działalności LGD w zakresie wspierania realizacji celów LSR oraz jej funkcjonowania ze środków krajowych m.in. w ramach:
 - 4.1. WFOŚiGW w Białymstoku, Program Regionalnego Wsparcia Edukacji Ekologicznej. Program kładzie duży nacisk na upowszechnianie świadomości ekologicznej, aktywizację społeczną oraz kształtowanie postaw proekologicznych społeczeństwa – ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Osoby młode stanowią wyszczególnioną przez LGD grupę docelową na poziomie LSR, a wsparcie w zakresie ich aktywizacji wynika z potrzeby zdiagnozowanej na etapie analizy. Tematyka wniosku: Odnawialne źródła energii i efektywność energetyczna, lub ochrona środowiska, lub czyste powietrze (w zależności od tematyki dostępnej w konkursie) – wartość projektu 200 tys. złotych.
 - 4.2. Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033. Program jest pierwszym kompleksowym narzędziem służącym wsparciu działań młodzieżowych ze środków publicznych. Osoby młode stanowią wyszczególnioną przez LGD grupę docelową na poziomie LSR, a wsparcie w zakresie ich aktywizacji wynika z potrzeby zdiagnozowanej na etapie analizy. Priorytet 2. Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym. Celem priorytetu jest przyczynianie się do zwiększania obecności organizacji młodzieżowych w życiu publicznym m.in. edukacji obywatelska, solidarność międzypokoleniowa – wartość projektu 200 tys. złotych.

- 4.3. Program Wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025. Zgodnie z diagnozą, seniorzy (definiowani jako osoby powyżej 60 lat) stanowią stale zwiększającą się grupę na terenie objętym LSR. Grupa ta cechuje się m.in. niskim poziomem aktywności społecznej, niskim poziomem kompetencji, złym stanem zdrowia. Osoby starsze na poziomie wsparcia EFS+ mogą być objęte działaniami w zakresie usług społecznych (w mniejszym zakresie działaniami z zakresu aktywnej integracji). Świetnym uzupełnieniem takich działań może być wsparcie w ramach programu „Aktywni+”, który w całości skierowany jest do seniorów tj. osób w wieku 60+. Priorytet I. Aktywność społeczna lub Priorytet IV. Przygotowanie do starości – wartość projektu 200 tys. złotych.
- 4.4. Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030. Osoby młode stanowią wyszczególnioną przez LGD grupę docelową na poziomie LSR, a wsparcie w zakresie ich aktywizacji wynika z potrzeby zdiagnozowanej na etapie analizy. Priorytet 2. Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego. W ramach priorytetu wspierane są wszelkie aktywności społeczne na rzecz dobra wspólnego obywatelski działających w strukturach organizacji obywatelskich – wartość projektu 200 tys. złotych.
- 4.5. Stowarzyszenie planuje także nawiązanie współpracy w zakresie animacji i promocji projektów realizowanych przez Operatorów na terenie województwa podlaskiego, w szczególności w formule tzw. „regrantingu” w ramach Priorytetu 1 NOWEFIO oraz priorytetu 1 Rządowego Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033. Projekty te polegają na udzielaniu mikrograntów dla młodych organizacji pozarządowych lub grup nieformalnych (w tym organizacji młodzieżowych) na realizację atrakcyjnych i ważnych społecznie działań obywatelskich. Oprócz ww. działań, planuje się promocję np. poprzez dostępne kanały społecznościowe, stronę internetową LGD, zakorzenienie w społeczności lokalnej innych działań/projektów i operacji realizowanych na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego. Przewiduje się również występowanie LGD w formie „Patrona” inicjatyw lokalnych realizowanych przez organizacje młodzieżowe (nieposiadające osobowości prawnej) lub grupy nieformalne (nieposiadające osobowości prawnej). Współpraca ta będzie polegała na „użyczeniu” osobowości prawnej takim podmiotom do realizacji zaproponowanych przez środowiska lokalne inicjatyw. Podobną sytuację dopuszcza się w przypadku działań na rzecz seniorów, którzy są grupą w niekorzystnej sytuacji z terenu LSR, w tym działań o charakterze partycypacyjnym (np. wsparcie przy tworzeniu Rad seniorów, budżetów obywatelskich etc.), wsparcie np. Kół Gospodyń Wiejskich w aplikowaniu o środki zewnętrzne, wsparcie grup nieformalnych złożonych z seniorów w aplikowaniu o środki w ramach Priorytetu 1 NOWEFIO lub innych programów (np. programy poradnicze uwzględniające formułę regrantingu).
- 4.6. Planuje się także bieżącą współpracę z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej wdrażającymi działania w ramach perspektywy unijnej 2021-2027 na terenie LSR.

10 MONITORING I EWALUACJA

1. Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie jej wdrażania jest procesem koniecznym dla sprawdzenia, czy udaje się skutecznie osiągnąć cele zapisane w Strategii.
 - 1.1. W zakresie wdrażania LSR monitorowane będą m.in.: harmonogram ogłaszania konkursów, realizacja budżetu, wskaźniki LSR, a przez to stopień realizacji celów i przedsięwzięć. Monitoringowi podlegać będą również beneficjenci oraz miejsca realizacji operacji.
 - 1.2. Ewaluacja LSR to ocena efektów realizacji i wpływu zaplanowanych działań LSR na społeczność obszaru oraz analiza funkcjonowania LGD, poprzez badanie jakości prowadzonych przez LGD działań. Ewaluacja będzie dokonywana:
 - 1.2.1. ewaluacja on-going (na bieżąco) – ocena i analiza wyników monitoringu w zakresie wdrażania LSR i funkcjonowania LGD – przeprowadzona dwukrotnie;
 - 1.2.2. ewaluacja ex post (na koniec okresu programowania) – podsumowująca wdrażanie LSR i funkcjonowanie LGD
 - 1.2.3. ewaluacja ex-ante (przed rozpoczęciem realizacji działań) – przeprowadzana w przypadku aktualizacji zapisów dot. ewentualnych dodatkowych przedsięwzięć planowanych do realizacji
2. Wyniki procesów zaplanowanych w ramach monitoringu mogą skutkować koniecznością ewaluacji LSR. Ewaluacja ta może zmierzać w kierunku aktualizacji lub zmiany planowanych w LSR działań i efektów. Istotą wdrażania Strategii jest poprawa sytuacji mieszkańców obszaru, poprzez osiągnięcie celów i realizację wskaźników. W związku z powyższym, proces ten będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR i po jego zakończeniu w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.
3. LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, oddziaływania i trwałości podejmowanych działań. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych i użytecznych informacji, które będą następnie wykorzystane w procesie decyzyjnym oraz we współpracy partnerów zaangażowanych we wdrażanie strategii.
4. Zestawienie tabelaryczne planowanych go monitoringu i ewaluacji zostało przedstawione w załączniku do LSR – Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.

11 WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027
2. Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej
4. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
5. Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030
6. Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób z niepełnosprawnością w województwie podlaskim na lata 2019-2023
7. Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2022-2027
8. Program rozwoju kultury w województwie podlaskim na lata 2021–2030
9. Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku
10. Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022
11. Dokumenty strategiczne gmin oraz powiatów na obszarze objętym LSR
12. Atlas statystyczny województwa podlaskiego (GUS, sierpień 2018)
13. Bank Danych Lokalnych GUS (<https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)
14. Rejestr REGON (Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/rejestr-regon/>)
15. Badania ankietowe przeprowadzone w społeczności lokalnej

12 SPIS TABEL I RYSUNKÓW

12.1 Spis tabel

Tabela 1.	Reprezentatywność sektorów LGD Kraina Czterech Kultur	6
Tabela 2.	Dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Kraina Czterech Kultur	8
Tabela 3.	Gminy tworzące obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju	10
Tabela 4.	Miejsca i terminy spotkań z interesariuszami.....	16
Tabela 5.	Liczba ludności obszaru LGD Kraina Czterech Kultur	22
Tabela 6.	Ludność wg ekonomicznych grup wieku na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	24
Tabela 7.	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	25
Tabela 8.	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	26
Tabela 9.	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.	26
Tabela 10.	Liczba gospodarstw rolnych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.....	27
Tabela 11.	Liczba obiektów noclegowych i liczba noclegów udzielonych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.....	28
Tabela 12.	Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.....	28
Tabela 13.	Liczba pracujących na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	29
Tabela 14.	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	29
Tabela 15.	Aktywność zawodowa na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.....	30
Tabela 16.	Liczba fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur.....	31
Tabela 17.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur	31
Tabela 18.	Łączna kwota świadczeń rodzinnych na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [tys. zł].....	32
Tabela 19.	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [%]	32
Tabela 20.	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych opieką przedszkolną na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur [%]	33
Tabela 21.	Analiza SWOT.....	39
Tabela 22.	Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi	43
Tabela 23.	Cele i przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju	47
Tabela 24.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.1.....	49
Tabela 25.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.1.	50
Tabela 26.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.2.....	51
Tabela 27.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.2.	52
Tabela 28.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.3.....	53
Tabela 29.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.3.	53

Tabela 30.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 1.4.....	54
Tabela 31.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 1.4.....	54
Tabela 32.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 2.1.....	55
Tabela 33.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 2.1.....	56
Tabela 34.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 3.1.....	56
Tabela 35.	Wskaźniki produktu – cel szczegółowy 3.2.....	57
Tabela 36.	Wskaźniki rezultatu – cel szczegółowy 3.2.....	58
Tabela 37.	Matryca logiczna - logika interwencji LSR	59
Tabela 38.	Przedstawienie celów LSR z podziałem na źródła finansowania.....	64

12.2 Spis rysunków

Rysunek 1.	Obszar Lokalnej Grupy Działania na tle województwa podlaskiego	11
Rysunek 2.	Obszar Lokalnej Grupy Działania na tle obszarów cennych przyrodniczo.....	13
Rysunek 3.	Zmiany liczby ludności obszaru LGD Kraina Czterech Kultur w latach 2012-2021	23
Rysunek 4.	Zmiany udziału grup wg podziału ekonomicznego w ludności ogółem na obszarze LGD Kraina Czterech Kultur w latach 2012-2021.....	24
Rysunek 5.	Miejsce zamieszkania respondentów.....	34
Rysunek 6.	Struktura zawodowa respondentów	35
Rysunek 7.	Ocena priorytetów rozwoju obszaru LGD	36

13 Załączniki do LSR

13.1 Załącznik 1. Procedura aktualizacji LSR

1. Konieczność wprowadzenia zmian do LSR może wynikać w szczególności z następujących przyczyn:
 - 1.1. zmiany obowiązujących przepisów regulujących zagadnienia objęte LSR;
 - 1.2. zmiany dokumentów programowych lub rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR;
 - 1.3. uwag zgłaszanych przez instytucje wdrażające programy operacyjne;
 - 1.4. uwag zgłoszonych w ramach kontroli;
 - 1.5. wniosków wynikających z praktycznego stosowania LSR, propozycji zgłaszanych przez mieszkańców LGD i przeprowadzonej ewaluacji LSR.
2. Za propozycje zmian w LSR odpowiada Biuro LGD. Projekt zmian wraz z uzasadnieniem przekazuje się do konsultacji społecznych przez okres co najmniej 14 dni przed planowanym terminem wprowadzenia zmian. Informacja o konsultacjach powinna określać termin rozpoczęcia i zakończenia konsultacji.
3. Konsultacje mogą się odbywać w formach:
 - 3.1. spotkań konsultacyjnych,
 - 3.2. udostępniania projektowanych zmian na stronie internetowej LGD,
 - 3.3. zbierania wniosków od przedstawicieli członków LGD i społeczności lokalnych.
4. Zmiany w LSR wprowadza Walne Zebranie Członków LGD.
 - 4.1. Walne Zgromadzenie Członków nie może odbyć się przed upływem terminu konsultacji społecznych.
 - 4.2. Proponowane zmiany i uwagi przedstawiane są Walnemu Zebraniu Członków, które decyduje poprzez głosowanie o ich przyjęciu bądź odrzuceniu. Walne Zebranie Członków odnosi się do każdej uwagi zgłoszonej w trakcie konsultacji. Walne Zebranie Członków przyjmuje zmiany do aktualizacji LSR poprzez uchwały przyjęte w drodze głosowania. Dopuszcza się możliwość oddzielnego lub łącznego głosowania zmian.
 - 4.3. W uzasadnionych przypadkach Walne Zebranie Członków może upoważnić Zarząd LGD do zatwierdzenia aktualizacji.
 - 4.4. Wprowadzenie zmian LSR wymaga każdorazowo zatwierdzenia przez samorząd województwa.

13.2 Załącznik 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

1. Elementy podlegające monitoringowi

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Wskaźniki realizacji LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Stopień realizacji wskaźników
Budżet LGD	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr ogłoszonych konkursów	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Zgodność ogłaszania konkursów z przyjętym harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR
Pracownicy Biura LGD, funkcjonowanie Biura	Zarząd LGD	Anonimowe ankiety	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
Zainteresowanie stroną www LGD	Biuro LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony www, dane od administratora strony	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Skuteczność przekazywania/uzyskiwania informacji na temat działalności LGD

2. Elementy podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie biura	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe, opinie beneficjentów, rozmowy z mieszkańcami na otwartych	Ocena roczna, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Ocena poprawności działalności LGD określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR

		spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami, opinie członków Stowarzyszenia, warsztaty		
Skuteczność i aktywizacji społeczności lokalnej	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe wśród mieszkańców, prowadzone bezpośrednio oraz za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia, warsztaty	Ocena roczna, dokonywana w pierwszym kwartale roku	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat działań oraz aktywizacji prowadzonej przez LGD
Stopień realizacji celów LSR oraz stopień realizacji wskaźników	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna)	Ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD	Ocena zewnętrzna jednokrotna	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów
Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna) lub Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Ocena zewnętrzna jednokrotna Ocena własna raz w roku	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
Budżet LSR	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna)	Rejestr danych	Ocena zewnętrzna jednokrotna	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania
Jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna) lub Biuro LGD (ocena własna)	Analiza dokumentacji dotyczącej realizacji operacji zgromadzonej w Biurze LGD	Ocena zewnętrzna jednokrotna Ocena własna raz w roku	Stopień realizacji zaplanowanych operacji

13.3 Załącznik 3. Plan Działania i Plan wykorzystania budżetu LSR

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU LGD „KRAINA CZTERECH KULTUR”

CEL	Lata	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary wskaźnika	2024			2025			2026			2027			2028			2029			Razem 2024-2029		Program	Komponent/zakres Programu/forma realizacji
				Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EUR		
C.1.																									
C.1.1.																									
P.1.1.1.		Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	os.	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		0		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	os.	5	10%		10	20%		10	20%		10	20%		10	20%		5	10%		50		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	szt.	-	-	11 629,00	-	-	23 258,00	-	-	23 258,00	-	-	23 258,00	-	-	11 629,00	-	-		0		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	szt.	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		0		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	szt.	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		0		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		1		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
P.1.1.2.		Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	os.	5	10%		10	20%		10	20%		10	20%		10	20%		5	10%		50		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	os.	5	10%		10	20%		10	20%		10	20%		10	20%		5	10%		50		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	szt.	1	10%	13 333,00	2	20%	26 667,00	2	20%	26 667,00	2	20%	26 667,00	2	20%	13 333,00	1	10%		10	133 334,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	szt.	0	0%		2	100%		0	0%		0	0%		0	0%		0	0%		2		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	szt.	0	0%		2	100%		0	0%		0	0%		0	0%		0	0%		2		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		1		FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
Razem C.1.1.						24 962,00			49 925,00			49 925,00			49 925,00			24 962,00				249 624,00			
WR.1.1.1.		Liczba uczniów, którzy nabyl kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu	os.	20	10%	24 962,00	40	20%	49 925,00	40	20%	49 925,00	40	20%	49 925,00	40	20%	49 925,00	20	10%		200	249 624,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
C.1.2.																									
P.1.2.1.		Liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie	os.	9	10%	38 757,00	18	20%	77 515,00	18	20%	77 515,00	18	20%	77 515,00	18	20%	38 759,00	9	10%		90	387 576,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
P.1.2.2.		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%	26 941,00	-	-	53 882,00	-	-	53 882,00	0%	0%	53 882,00	0%	0%	26 941,00	1	269 410,00		1	269 410,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Funkcjonowanie LGD
						46 250,00	-	-	92 500,00	-	-	92 500,00	0%	0%	92 500,00	0%	0%	46 250,00	-	462 500,00		-	462 500,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Funkcjonowanie LGD
P.1.2.3.		Liczba osób w niekorzystnej sytuacji objętych wsparciem	os.	10	10%	40 000,00	20	20%	80 000,00	20	20%	80 000,00	20	20%	80 000,00	20	20%	40 000,00	100	400 000,00		100	400 000,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
Razem C.1.2.						151 948,00			303 897,00			303 897,00			303 897,00			151 950,00				1 519 486,00			
WR.1.2.1.		Liczba zrealizowanych Lokalnych Strategii Rozwoju do 2029 roku	szt.	1	100%	107 324,00	-	-	214 647,00	-	-	214 647,00	-	-	214 647,00	-	-	107 324,00	1	1 073 236,00		1	1 073 236,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Funkcjonowanie LGD
WR.1.2.2.		Zwiększenie efektywności dzięki wiedzy i innowacjom	os.	5	10%	4 625,00	10	20%	9 250,00	10	20%	9 250,00	10	20%	9 250,00	10	20%	4 625,00	50	46 250,00		50	46 250,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Funkcjonowanie LGD
C.1.3.																									
P.1.3.1.		Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	os.	40	10%	66 014,00	80	20%	132 028,00	80	20%	132 028,00	80	20%	132 028,00	80	20%	66 014,00	400	660 140,00		400	660 140,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
P.1.3.2.		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%	66 014,00	-	-	132 028,00	-	-	132 028,00	-	-	132 028,00	-	-	66 014,00	1	660 140,00		1	660 140,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
Razem C.1.3.						66 014,00			132 028,00			132 028,00			132 028,00			66 014,00				660 140,00			
WR.1.3.1.		Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	os.	25	10%	66 014,00	50	20%	132 028,00	50	20%	132 028,00	50	20%	132 028,00	50	20%	66 014,00	250	660 140,00		250	660 140,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
C.1.4.																									
P.1.4.1.		Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+	os.	22	10%	36 682,00	44	20%	73 363,00	44	20%	73 363,00	44	20%	73 363,00	44	20%	36 683,00	220	366 817,00		220	366 817,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
P.1.4.2.		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%	36 682,00	-	-	73 363,00	-	-	73 363,00	-	-	73 363,00	-	-	36 683,00	1	366 817,00		1	366 817,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
Razem C.1.4.						36 682,00			73 363,00			73 363,00			73 363,00			36 683,00				366 817,00			
WR.1.4.1.		Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	os.	9	10%	36 682,00	18	20%	73 363,00	18	20%	73 363,00	18	20%	73 363,00	18	20%	36 683,00	90	366 817,00		90	366 817,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
Razem C.1						279 606,00			559 213,00			559 213,00			559 213,00			279 609,00				2 796 067,00			
C.2.																									
C.2.1.																									
P.2.1.1.		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%	129 167,00	-	-	258 333,00	-	-	258 333,00	-	-	258 333,00	-	-	129 168,00	1	1 291 667,00		1	1 291 667,00	FdP 2021-2027 / EFS+	Realizacja LSR
P.2.1.2.		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	os.	6 278	10%	40 000,00	12 555	20%	80 000,00	12 555	20%	80 000,00	12 555	20%	80 000,00	12 555	20%	40 000,00	62 777	400 000,00		62 777	400 000,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
Razem C.2.1.						169 167,00			338 333,00			338 333,00			338 333,00			169 168,00				1 691 667,00			
WR.2.1.1.		Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	os.	120	10%	129 167,00	240	20%	258 333,00	240	20%	258 333,00	240	20%	258 333,00	240	20%	129 168,00	1 200	1 291 667,00		1 200	1 291 667,00	FdP 2021-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
WR.2.1.2.		Odsłetek ludności wiejskiej objętej strategiami rozwoju lokalnego	os.	5	10%	40 000,00	10	20%	80 000,00	10	20%	80 000,00	10	20%	80 000,00	10	20%	40 000,00	50	400 000,00		50	400 000,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
Razem C.2.						169 167,00			338 333,00			338 333,00			338 333,00			169 168,00				1 691 667,00			
C.3.																									
C.3.1.																									
P.3.1.1.		Liczba operacji polegających na wdrożeniu pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	szt.	0,8	10%	120 000,00	1,6	20%	240 000,00	1,6	20%	240 000,00	1,6	20%	240 000,00	1,6	20%	120 000,00	8	1 200 000,00		8	1 200 000,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
Razem C.3.1.						120 000,00			240 000,00			240 000,00			240 000,00			120 000,00				1 200 000,00			
WR.3.1.1.		Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	szt.	7,5	10%	120 000,00	15	20%	240 000,00	15	20%	240 000,00	15	20%	240 000,00	15	20%	120 000,00	75	1 200 000,00		75	1 200 000,00	PS WPR 2023-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
C.3.2.																									
P.3.2.1.		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	os.	6 278	10%	122 941,00	12 555	20%	245 883,00	12 555	20%	245 883,00	12 555	20%	245 883,00	12 555	20%	122 941,00	62 777	1 229 414,00		62 777	1 229 414,00	FdP 2021-2027 / EFRROW	Realizacja LSR
P.3.2.2.		Wsparłone strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	1	100%	128 534,00	-	-	257 070,00	-	-	257 070,00	-	-	257 070,00	-	-	128 533,00	1	1 285 347,00		1	1 285		

13.4 Załącznik 4. Cele i wskaźniki

C.1.	Nr identyfikacji wskaźnika	Cel 1	Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR				
		Cel 1.1.	Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.				
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W.1.1.1.	PLFCO01		Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	0	50	dane JST / LGD sprawozdania
W.1.1.2.	PLFCO03		Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoby	0	200	dane JST / LGD sprawozdania
W.1.1.3.	PLFCO07		Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	podmioty	0	10	dane JST / LGD sprawozdania
W.1.1.4.	PLFCO02		Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki	0	2	dane JST / LGD sprawozdania
W.1.1.5.	PLFCO11		Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	sztuki	0	2	dane JST / LGD sprawozdania
W.1.1.6.	PLOCO04		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	dane JST / LGD sprawozdania

Przedsięwzięcia w ramach C.1.1.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu					
			nazwa	Jednostka miary	wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2023 rok			końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych		
P.1.1.1.	dzieci, młodzież, nauczyciele i kadra placówek edukacyjnych oraz rodzice obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	0	0	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
			Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoby	0	50	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
			Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	sztuki	0	0	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
			Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki	0	0	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania

				Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	sztuki	0	0	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
P.1.1.2.		dzieci, nauczyciele i kadra placówek edukacyjnych oraz rodzice obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	0	50	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoby	0	50	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	sztuki	0	10	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki	0	2	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania

				Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością	sztuki	0	2	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		Cel 1.2.	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.1.2.1.	PLOCO04		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1		dane JST / LGD sprawozdania	
W.1.2.2.	EECO02+04		Liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie	sztuki	0	90		dane JST / LGD sprawozdania	
Przedsięwzięcia w ramach C.1.2.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu						
						wartość		Źródło danych/sposób pomiaru	
			nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych		
P.1.2.1.	mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba osób niezatrudnionych	sztuki	0	90	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania	

				objętych wsparciem w programie					
P.1.2.2.		LGD	umowa pomiędzy LGD a Urzędem Marszałkowskim	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
P.1.2.3.		mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba osób w niekorzystnej sytuacji objętych wsparciem	osoby	0	100	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		Cel 1.3.	Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok			Źródło danych/sposób pomiaru
W.1.3.1.	PLKCO02		Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby	0	400			dane JST / LGD sprawozdania
W.1.3.2.	PLOCO04		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1			dane JST / LGD sprawozdania
Przedsięwzięcia w ramach C.1.3.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu						
						wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
			nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru,		

								uaktualniania danych	
P.1.3.1.		mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby	0	400	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		Cel 1.4.	Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.1.4.1.	EECO01		Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+	osoby	0	220		dane JST / LGD sprawozdania	
W.1.4.2.	PLOCO04		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	osoby	0	1		dane JST / LGD sprawozdania	
Przedsięwzięcia w ramach C.1.4.		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu					
						wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych	

P.1.4.1.		mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+	osoby	0	220	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		mieszkańcy obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	osoby	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
C.2.	Nr identyfikacji wskaźnika	Cel 2	Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LSR						
		Cel 2.1.	Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.2.1.1.	RCO080		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1		dane JST / LGD sprawozdania	
W.2.1.2.	RCO074		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	62 775		dane JST / LGD sprawozdania	
Przedsięwzięcia w ramach C.2.1.		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu					
						wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych	

P.2.1.1.		mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
P.2.1.2.		mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LGD	konkurs, projekt grantowy	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	sztuki	0	62 775	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
C.3.	Nr identyfikacji wskaźnika	Cel 3	Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR						
		Cel 3.1.	Rozwój przedsiębiorczości.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.3.1.1.			Liczba operacji polegających na wdrożeniu pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	sztuki	0	8		dane JST / LGD sprawozdania	
Przedsięwzięcia w ramach C.3.1.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)		Wskaźniki produktu					
						wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru,	

							uaktualniania danych		
P.3.1.1.		mieszkańcy i przedsiębiorcy obszaru LGD	konkurs	Liczba operacji polegających na wdrożeniu pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	sztuki	0	8	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
		Cel 3.2.	Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.						
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2029 Rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.3.2.1.	RCO074		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	62 775		dane JST / LGD sprawozdania	
W.3.2.2.	RCO080		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1		dane JST / LGD sprawozdania	
W.3.2.3.	RCO105		Rozwiązania w zakresie magazynowania energii elektrycznej	MWh	0	0,03		dane JST / LGD sprawozdania	
Przedsięwzięcia w ramach C.3.2.		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)	Wskaźniki produktu					
						wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
			nazwa	Jednostka miary	początkowa 2023 rok	końcowa 2029 Rok	częstotliwości dokonywania pomiaru,		

								uaktualniania danych	
P.3.2.1.		mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne obszaru LG	konkurs, projekt grantowy	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	62 775	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	0	1	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania
				Rozwiązania w zakresie magazynowania energii elektrycznej	MWh	0	0,03	1 raz w roku	dane JST / LGD sprawozdania

13.5 Załącznik 5. Budżet LSR

1. Planowana wysokość środków na wdrażanie LSR i zarządzanie LSR

Zakres wsparcia	Program i rodzaj funduszu			Razem [EUR]
	FEoP 2021-2027		PS WPR 2023-2027	
	EFS+ [EUR]	EFRR [EUR]	EFROW [EUR]	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b Rozporządzenia nr 2021/1060)	1 664 157	2 577 014	2 000 000	6 241 171
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c Rozporządzenia nr 2021/1060)	269 410	0	462 500	731 910
RAZEM	1 933 567	2 577 014	2 462 500	6 973 081

2. Plan finansowy w ramach interwencji I 13.1. - LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)

	Wkład EFROW [EUR]	Budżet Państwa [EUR]	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych [EUR]	Razem [EUR]
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	880 000	720 000	0	1 600 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	220 000	80 000	100 000	400 000
Razem	1 100 000	800 000	100 000	2 000 000

13.6 Załącznik 6. Plan komunikacji

1. Plan komunikacji ma zapewnić aktywne uczestnictwo mieszkańców w procesie realizacji LSR oraz poprawić jakość projektów zgłaszanych do LGD.
2. Plan zakłada realizację celów głównych za pomocą działań i narzędzi komunikacji. Są one dopasowane do potrzeb oraz środków przekazu, a także do grup docelowych.
3. Cele planu komunikacji:
 - 3.1. Informowanie o prowadzonych naborach wniosków, zasadach przyznawania pomocy oraz zasadach oceny i wyboru operacji.
 - 3.2. Informowanie o działaniach podejmowanych przez LGD.
 - 3.3. Informowanie o postępach we wdrażaniu LSR.
 - 3.4. Informowanie o projektach zrealizowanych ze środków LSR oraz transfer dobrych praktyk.
 - 3.5. Podejmowanie działań w przypadku problemów z realizacją LSR.

Grupy docelowe

Lp.	Grupa	Definicja grupy	Środki przekazu
1.	społeczność lokalna	ogół mieszkańców obszaru działań LGD	www, newsletter media lokalne media społecznościowe ogłoszenia w miejscach spotkań społeczności lokalnej (np. urzędy gmin) poprzez sołtysów
2.	osoby w niekorzystnej sytuacji - osoby młode	za osobę młodą uznaje się osobę w wieku 15-25 lat	www, newsletter media społecznościowe informacja do młodzieżowych rad miasta lub gminy i samorządów uczniowskich dedykowane spotkania
3.	osoby w niekorzystnej sytuacji - osoby starsze	osoby, które ukończyły 60 rok życia	www, newsletter media lokalne media społecznościowe informacje w formie plakatów i ulotek o dużej czcionce dedykowane spotkania Rady Seniorów
4.	osoby w niekorzystnej sytuacji – kobiety	kobiety zamieszkujące obszar LGD	www, newsletter media lokalne media społecznościowe informacje przekazywane do organizacji skupiających kobiety na obszarze, np. KGW informacje w szkołach i przedszkolach dedykowane spotkania
5.	osoby w niekorzystnej sytuacji - osoby niepełnosprawne	osoby niepełnosprawne zamieszkujące obszar LGD	www, newsletter media lokalne media społecznościowe miejsca spotkań informacyjnych będą dobierane pod kątem dostosowania do użytku dla osób niepełnoprawnych dedykowane spotkania

6.	przedstawiciele sektora publicznego, w tym JST	pracownicy sektora publicznego, gmin, powiatów,	www, newsletter media lokalne media społecznościowe ogłoszenia w miejscach spotkań społeczności lokalnej (np. urzędy gmin) okresowe informacje na sesjach rad gmin
7.	organizacje pozarządowe	stowarzyszenia, fundacje, związki stowarzyszeń	www, newsletter media lokalne media społecznościowe informacje do rad pożytku publicznego informowanie poprzez centra wsparcia organizacji pozarządowych, instytucje sieciujące podmioty ekonomii społecznej, przekazywanie informacji pracownikom urzędów gmin/miast zajmujących się organizacjami pozarządowymi
8.	przedsiębiorcy	w rozumieniu ustawy o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej, organizacje zrzeszające przedsiębiorców	www, newsletter media lokalne media społecznościowe spotkania dedykowane przedsiębiorcom
9.	lokalni liderzy	sołtysi, członkowie rad sołeckich, członkowie grup nieformalnych, zrzeszeń, lokalni aktywiści,	www, newsletter media lokalne media społecznościowe okresowe spotkania z sołtysami i członkami rad sołeckich, przekazywanie informacji pracownikom urzędów gmin/miast zajmujących się organizacjami pozarządowymi i obsługującymi fundusz sołecki
10.	członkowie LGD	wszyscy będący na liście członków Stowarzyszenia	www, newsletter media lokalne media społecznościowe cykliczne zebrania członków stowarzyszenia lista mailingowa

4. Komunikacja będzie dostosowana bezpośrednio do potrzeb określonych grup, a środki przekazu dopasowane do ich preferencji, np. w przypadku osób młodych komunikacja będzie prowadzona w mediach społecznościowych, a w przypadku osób starszych – poprzez ogłoszenia i spotkania dedykowane tym osobom – zgodnie z tabelą powyżej.
5. W ramach Planu stosowane będą przyjazne dla odbiorcy formy komunikacji, łatwy język, a przygotowane komunikaty będą dostępne w minimum dwóch alternatywnych formach komunikacji (np. elektronicznej i telefonicznej).
6. Strona LGD została dostosowana do przeglądania na urządzeniach mobilnych oraz spełnia wymagania osób niepełnosprawnych, dzięki czemu wszyscy będą mieli swobodny dostęp do aktualnych informacji.

7. LGD będzie prowadziła działania w zakresie animowania do wdrażania innowacji, m.in.: poprzez stronę internetową, spotkania z potencjalnymi wnioskodawcami, doradztwo, szkolenia, wymianę wiedzy, a także udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR.
8. Szczególną rolę w Planie komunikacji będą odgrywały działania kierowane do młodzieży i seniorów. LGD będzie animować różne formy działań w zakresie aktywizacji młodzieży i seniorów oraz ich organizacji, a także pozyskiwać środki, np. z Programu Funduszu Młodzieżowego na lata 2022–2033 oraz Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Efekty i wskaźniki

9. LGD będzie nadzorowało realizację efektów zakładanego Planu komunikacji oraz będzie mierzyło wskaźniki realizacji. Mierzalnymi wskaźnikami efektywności realizacji planu będą:
 - 9.1. Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD
 - 9.2. Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD
 - 9.3. Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa
 - 9.4. Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami
 - 9.5. Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych
 - 9.6. Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR
 - 9.7. Liczba stron internetowych LGD
 - 9.8. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD
 - 9.9. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach konsultacyjno-informacyjnych
 - 9.10. Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD
 - 9.11. Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych
 - 9.12. Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR

Monitorowanie i analiza efektywności planu komunikacji

10. Wszystkie podejmowane w ramach planu działania zostaną upublicznione co najmniej na stronie internetowej LGD. Monitorowanie efektywności planu komunikacji przeprowadzane będzie na bieżąco przez pracowników Biura LGD, np. poprzez analizy ex-ante, mid-term i ex-post z wykorzystaniem ankiet w formule on-line oraz ankiet tradycyjnych, wypełnianych podczas działań animacyjnych i promocyjnych, prowadzonych w ramach planu komunikacji czy informacje zwrotne płynące od społeczności lokalnych podczas indywidualnych spotkań, rozmów, doświadczeń pracowników LGD z prowadzonego doradztwa i spotkań w terenie.
11. W sytuacji, gdy wskaźniki realizacji planu komunikacji (określone dla danego roku realizacji LSR) nie zostaną osiągnięte, LGD wprowadzi poprawki i plan naprawczy w celu zwiększenia efektywności działań komunikacyjnych. Działania naprawcze będą także wykorzystane np. podczas niskiego zaangażowania społecznego we wdrażanie LSR lub niskiego poparcia wśród społeczności lokalnych dla realizacji działań przez LGD.

12. Przykładowe działania naprawcze, które mogą zostać wdrożone na podstawie rekomendacji zespołu roboczego:
- 12.1. zwiększenie skali działań informacyjnych (zwiększenie liczby spotkań, szkoleń, godzin doradztwa, artykułów, materiałów promocyjnych) etc.,
 - 12.2. wprowadzenie nowych środków przekazu (w szczególności w kontekście szybkiego rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych i mediów społecznościowych),
 - 12.3. zwiększenie środków finansowych na realizację planu komunikacji w danym roku,
 - 12.4. przeprowadzenie szczegółowej analizy przyczyn niskiej efektywności działań komunikacyjnych (z wykorzystaniem ilościowych i/lub jakościowych metod badań społecznych),
 - 12.5. powołanie grupy konsultacyjnej spośród kluczowych lokalnych interesariuszy w celu szerszego omówienie zidentyfikowanych barier i proponowanych rozwiązań, usprawniających działania komunikacyjne.
13. Plan komunikacji uwzględnia realizację obowiązków komunikacyjnych beneficjentów EFSI wynikających z art. 50 ust. 1 Rozporządzenia UE 2021/1060 oraz zasad komunikacji, zgodnie z informacjami przekazanymi LGD przez właściwe IZ oraz księgą wizualizacji w zakresie PS WPR.
14. W razie stwierdzenia konieczności dokonania korekty planu komunikacji, po akceptacji rekomendacji przez Zarząd LGD, projekt skorygowanego Planu zostanie poddany konsultacjom w gronie członków LGD. Za zatwierdzenie zmienionego dokumentu będzie odpowiadał Zarząd LGD.

Budżet przewidziany na działania komunikacyjne

15. Całkowity budżet działań komunikacyjnych w okresie 2023-2027 wynosić będzie 146 382 euro.

	2023	2024	2025	2026	2027	Razem
Budżet działań komunikacyjnych	29 276	29 276	29 276	29 277	29 277	146 382